

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

**на тему «Особливості функціонування страхового ринку України в умовах
воєнного стану»**

Виконав: студент 4-го курсу, групи 401-ЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Кованов В.О.

Керівник: к.е.н., доцент Скриль В.В.

Рецензент: начальник відділу по роботі з

корпоративними клієнтами

ПОЛТАВСЬКОЇ ДИРЕКЦІЇ

ПРАТ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»

Лещенко Т.Д.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із

праць інших авторів без відповідних посилань

Кованов В.О.

Підтверджую достовірність даних, використаних

у роботі

Кованов В.О.

Полтава, 2025 року

АНОТАЦІЯ

Кованов В.О. «Особливості функціонування страхового ринку України в умовах воєнного стану». Рукопис. Випускна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2025.

Робота містить 79 сторінок, 26 таблиць, 10 рисунків, список літератури з 67 джерел.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, страхові премії, воєнний стан, страхові премії, страхові виплати.

Мета роботи – дослідити особливості функціонування страхового ринку України в умовах воєнного стану, оцінити його поточний стан, проблеми, викликані війною, та розробити пропозиції щодо подальшого розвитку та стабілізації.

Об'єктом дослідження є страховий ринок України.

Предметом дослідження є особливості функціонування та трансформації страхового ринку в умовах воєнного стану.

У випускній роботі досліджено сутність, структура та основні функції страхового ринку; вплив макроекономічних криз та надзвичайних ситуацій на страховий ринок; правове регулювання страхового ринку України та його зміни в умовах воєнного стану; динаміка основних показників страхового ринку України після введення воєнного стану; проаналізовано вплив воєнних ризиків на страхові продукти та умови страхування; розглянуто проблеми врегулювання страхових випадків та здійснення страхових виплат в умовах воєнного стану; здійснено прогнозування подальшого розвитку страхового ринку України в умовах триваючої війни та післявоєнного відновлення; сформовані напрями державної підтримки та регулювання страхового ринку в умовах воєнного стану та післявоєнного періоду; обґрунтовано міжнародну співпрацю та залучення іноземного досвіду для відновлення страхового ринку України.

ANNOTATION

Kovanov V.O. "Features of the insurance market functioning in Ukraine under martial law". Manuscript. Graduation thesis for the first (bachelor's) level of higher education in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" – National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2025.

The work contains 79 pages, 26 tables, 10 figures, bibliography from 67 sources.

Keywords: insurance, insurance market, insurance premiums, state of war, insurance claims.

The purpose of the work – to explore the peculiarities of the Ukrainian insurance market's functioning under martial law, assess its current state, identify problems caused by the war, and develop proposals for its further development and stabilization.

The object of the study is the insurance market of Ukraine.

The subject of the study is the peculiarities of the functioning and transformation of the insurance market under martial law.

In the final paper, the following were examined: the essence, structure, and main functions of the insurance market; the impact of macroeconomic crises and emergency situations on the insurance market; the legal regulation of the insurance market of Ukraine and its changes under martial law. The paper also analyzed the dynamics of the main indicators of the Ukrainian insurance market after the introduction of martial law; investigated the impact of war risks on insurance products and conditions; reviewed the challenges of settling insurance claims and making insurance payouts during martial law. Furthermore, it forecasted the future development of the Ukrainian insurance market amid ongoing war and post-war recovery; formulated directions for state support and regulation of the insurance market during and after the war; and substantiated the need for international cooperation and attracting foreign experience for the restoration of Ukraine's insurance market.

ВСТУП

Страховий ринок є важливою складовою сучасної економіки, що відіграє значну роль у забезпеченні фінансової стабільності та захисту інтересів як споживачів, так і бізнесу. Дослідження функціонування страхового ринку дає змогу визначити основні тенденції, актуальні проблеми та потенційні можливості для зростання, що сприяє розробці ефективних стратегій і підвищенню конкурентоспроможності його учасників.

Страховий ринок є одним із ключових компонентів фінансової системи та ринкової інфраструктури країн із розвиненою економікою, оскільки він відіграє важливу роль у забезпеченні стабільної діяльності підприємств і захисті майнових інтересів населення. Це, своєю чергою, сприяє підтримці соціальної стабільності в суспільстві.

Крім того, страхування виступає вагомим джерелом акумулювання фінансових ресурсів завдяки надходженню страхових премій, які згодом трансформуються в довгострокові інвестиції. Завдяки страхуванню також зменшується навантаження на державний бюджет у частині компенсації збитків, завданих надзвичайними ситуаціями, катастрофами, природними катаклізмами та іншими лихами. Окрім цього, страхування забезпечує соціальну підтримку населення та захист підприємців від непередбачуваних ризиків.

В умовах воєнного стану особливо важливо ретельно досліджувати ситуацію на страховому ринку, акцентуючи увагу на кількох ключових аспектах. По-перше, військовий конфлікт суттєво підвищує ризики для страхових компаній через зростання загрози фізичного пошкодження майна та шкоди здоров'ю населення. Окрім цього, військові дії призводять до руйнування інфраструктури та змін у соціальному середовищі, що впливає на структуру й динаміку попиту на різні види страхування.

Другий важливий аспект стосується економічного спаду, який зазвичай супроводжує військові конфлікти. Фінансові труднощі призводять до зниження платоспроможності населення й бізнесу, що, відповідно, негативно впливає на попит на страхові послуги. Аналіз поточного економічного стану є необхідним для оцінки можливих збитків страхових компаній, які виникають внаслідок скорочення обсягу страхових премій та зростання витрат на виплату відшкодувань.

Мета дослідження – дослідити особливості функціонування страхового ринку України в умовах воєнного стану, оцінити його поточний стан, проблеми, викликані війною, та розробити пропозиції щодо подальшого розвитку та стабілізації.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність, структуру та функції страхового ринку.
2. Проаналізувати вплив кризових та надзвичайних ситуацій на розвиток страхування.
3. Розглянути зміни у правовому регулюванні страхового ринку під час воєнного стану.
4. Оцінити динаміку основних показників ринку страхових послуг після 2022 року.
5. Дослідити вплив воєнних ризиків на страхові продукти, умови договорів і процес врегулювання збитків.
6. Визначити перспективи розвитку страхового ринку України в умовах війни та післявоєнного періоду.
7. Обґрунтувати напрями державної підтримки й можливості міжнародної співпраці.

Об'єкт дослідження – страховий ринок України.

Предмет дослідження – особливості функціонування та трансформації страхового ринку в умовах воєнного стану.

У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: аналіз і синтез, системний підхід, графічний і порівняльний аналіз, індукція й

дедукція, статистичні методи, зокрема динамічний, кореляційний та структурний аналіз.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати можуть бути використані для розробки рекомендацій щодо удосконалення державної політики у сфері страхування в умовах воєнного стану, адаптації нормативного регулювання та стимулювання стійкості страхових компаній. Запропоновані напрями розвитку ринку можуть слугувати орієнтиром для державних органів, страхових установ та іноземних партнерів, зацікавлених у стабілізації та розвитку фінансового сектору України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ ТА ВПЛИВУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ЙОГО РОЗВИТОК

1.1. Сутність, структура та основні функції страхового ринку

Страховий ринок є важливою складовою фінансової системи, що забезпечує перерозподіл ризиків між учасниками економічних відносин. Його функціонування сприяє захисту майнових інтересів громадян, підприємств і держави в умовах невизначеності. Для глибшого розуміння ролі страхування в економіці необхідно проаналізувати сутність, структуру та основні функції страхового ринку.

В Україні основним законодавчим актом, яким регулюються відносини у сфері страхування, є Закон України «Про страхування». Згідно зі статтею 4 Закону України «Про організацію страхової діяльності» (чинний до 01.01.2024) та статтею 2 Закону України «Про страхування» № 1909-IX від 18.11.2021 (чинний з 01.01.2024) [1], страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або ¹ законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати ² страхових премій (страхових внесків) страхувальниками, та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Хоча законодавство прямо не визначає термін «страховий ринок», воно регулює діяльність, яка є його основою. Стаття 1 Закону «Про страхування» визначає страхову діяльність як діяльність страховиків щодо надання страхових послуг. Відповідно, страховий ринок є сферою, де здійснюється ця діяльність.

У фаховій економічній літературі можна зустріти багато визначень страхового ринку, що пов'язано із багатоаспектністю цього поняття. Наприклад, на думку, С. С. Осадець [2] страховий ринок це сфера економічних відносин, у

процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги та здійснюється акт їх купівлі-продажу.

В. Базилевич [3] розглядає страховий ринок як цілісну систему економічних відносин, що виникають у процесі купівлі-продажу специфічного товару – страхового захисту, і в межах якого (страхового ринку) виникає попит і пропозиція, встановлюється ціна на даний товар.

Ряд вчених зазначає, що поняття «страховий ринок» поєднує у собі дві відокремлені категорії, зокрема: «ринок» і «страхування». Так, на думку П. Самуельсона, ринок – це механізм, за допомогою якого покупці й продавці взаємодіють, щоб визначити ціну та кількість товару [4, с. 75]. Тобто, виходячи з даного визначення, основне призначення ринку – сприяти взаємодії продавців і покупців певного товару, а також встановленню ціни на нього. Н. Приказюк визначає страховий ринок як сукупність економічних відносин з приводу купівлі-продажу страхового захисту із урахуванням сформованого попиту та пропозиції на нього, шляхом укладання страхового договору між виробником (страховиком) й покупцем цього захисту безпосередньо чи за допомогою страхових посередників та виконання зобов'язань за цим договором [5, с. 98].

Отже, наукові підходи щодо сутності страхового ринку представлені на рис.1.1.

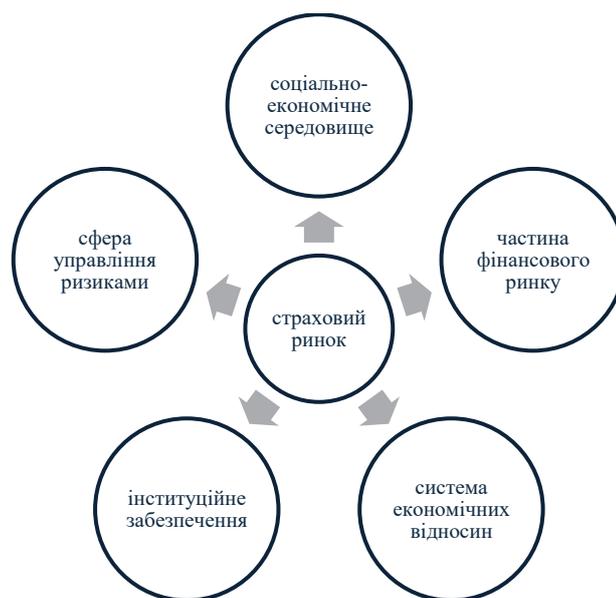

Рис. 1.1. Наукові підходи щодо розуміння страхового ринку

Ключовим елементом страхового ринку за будь-якого з виділених наукових підходів виступають його учасники (суб'єкти ринку) (рис. 1.2).

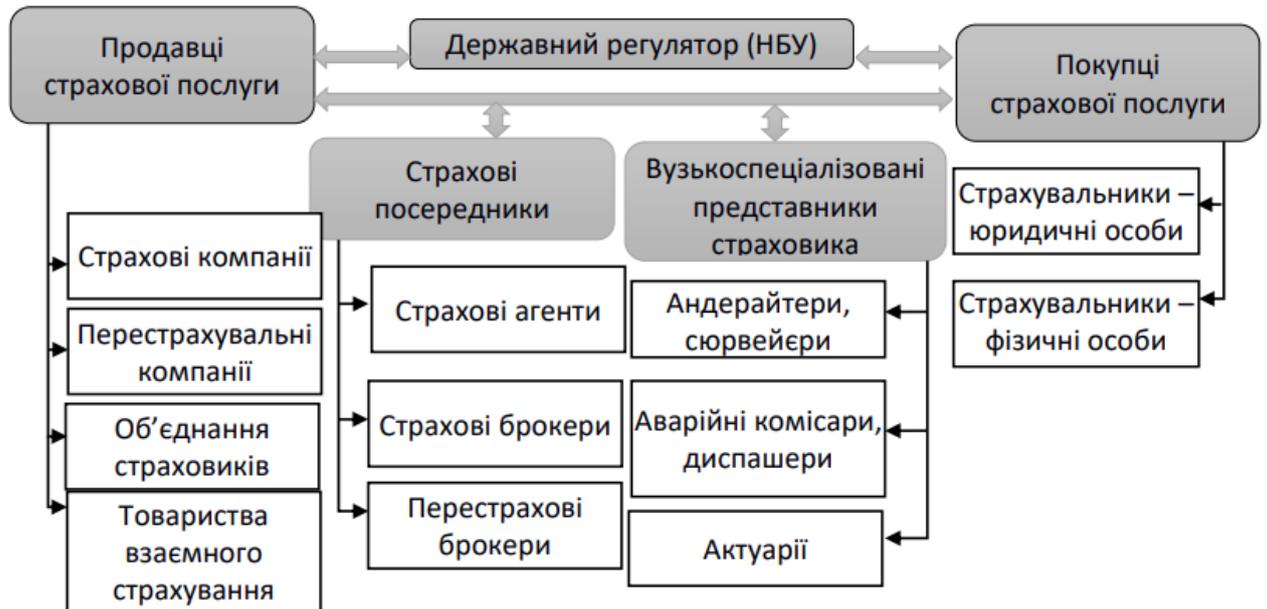

Рис. 1.2. Основні учасники страхового ринку

На страховому ринку продавців страхових послуг прийнято називати страховиками. Згідно з законом України «Про страхування», страховик – це «фінансова установа або філія страховика-нерезидента, яка має право здійснювати діяльність із страхування» [61]. До складу страховиків відносять страхові та перестраховальні компанії, об'єднання страховиків та товариства взаємного страхування.

Страхові компанії для здійснення страхової діяльності повинні мати відповідні ліцензії і дотримуватись вимог нормативно правового регулювання з боку державного регулятора (НБУ). Перестраховальні компанії – це звичайні страхові компанії, які укладають договори перестраховування з аналогічними страховими компаніями і приймають на себе відповідну частину ризику перестраховальника. Об'єднання страховиків створюються страховими компаніями та іншими учасниками страхового ринку з метою захисту інтересів своїх членів, реалізації спільних проектів і програм, забезпечення саморегулювання. До специфічного виду організації страховиків слід віднести

товариства взаємного страхування, які створюються і функціонують як некомерційні організації для формування страхового захисту членів товариства.

На страховому ринку виділяють низку інститутів, які обслуговують операції страхування: страхові агенти і брокери, перестрахові брокери. Страховими агентами можуть бути фізичні та юридичні особи, які укладають і обслуговують договори страхування від імені та за дорученням одного чи декількох страховиків. Страховими брокерами є юридичні особи, які надають послуги страхування за дорученням страхових компаній, однак від свого імені. Діяльність страхового брокера має бути ліцензованою і полягає у підборі для окремих страхувальників відповідних їхнім запитам страховиків з наступним супроводженням угод страхування. Перестрахові брокери укладають від свого імені однак на користь страхових компаній договори перестраховання, що підвищує якість послуг на страховому ринку [17].

Товар, що купується та продається на страховому ринку називають «страховим товаром», «страховим продуктом» чи «страховою послугою». Проте, в основі кожної з цих категорій знаходиться страховий захист, який справедливо визнається об'єктом страхового ринку. Відтак, страховий захист інтересів як юридичних, так і фізичних осіб варто поділяти на особистий, майновий і захист відповідальності (рис. 1.3), що слугує основою для визначення видів страхування: майнове, особисте і страхування відповідальності.

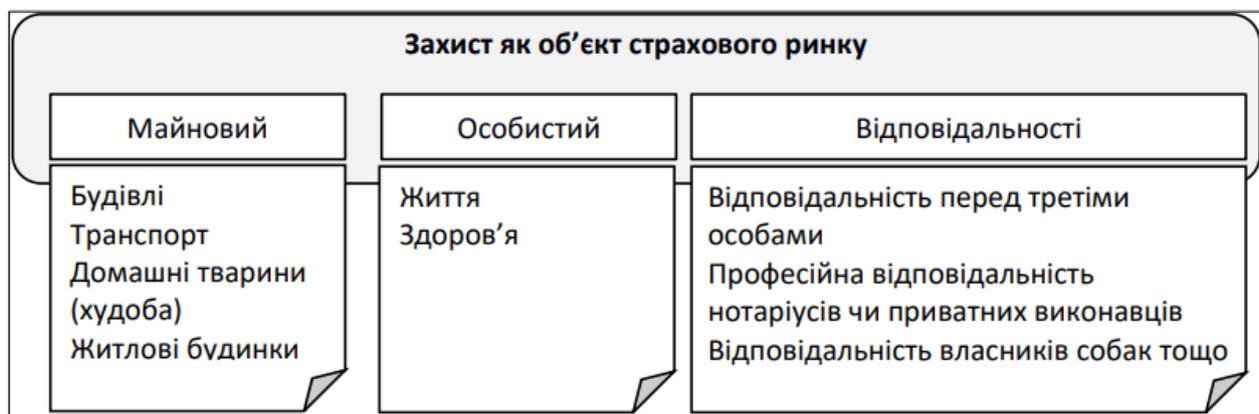

Рис. 1.3. Об'єкти страхового ринку

Класифікація страхового ринку дозволяє систематизувати його елементи за різними ознаками для кращого розуміння механізмів функціонування. Основними критеріями є форма власності, територіальний рівень (національний, регіональний, міжнародний), види страхування (майнове, особисте, відповідальності), а також суб'єкти ринку (страховики, страхувальники, посередники). Такий поділ дозволяє ефективніше регулювати ринок та розробляти відповідну економічну політику [32]. У таблиці 1.1 представлена класифікація страхового ринку за різними критеріями.

Таблиця 1.1

Класифікація страхового ринку за різними критеріями

Категорія	Види страхування	Приклади
1	2	3
За об'єктом страхування	Майнове страхування	Страхування нерухомості, транспорту, обладнання, товарів. Приклад, страхування будинків від пожежі, автоцивілка (ОСЦПВ).
	Страхування відповідальності	Відшкодування збитків третім особам (наприклад, професійна відповідальність лікарів).
	Особисте страхування	Страхування життя, здоров'я, від нещасних випадків. Приклад, COVID-страхування, накопичувальні програми.
	Спеціалізовані види	Агροстрахування, кіберстрахування, страхування космічних ризиків.
За характером ризиків	Традиційні ризики	Пожежа, стихійні лиха, ДТП, хвороби.
	Воєнні ризики	Збитки від бойових дій, терористичних актів, руйнування інфраструктури.
	Катастрофічні ризики (САТ-ризики)	Землетруси, повені, пандемії (наприклад, страховий фонд від COVID-19).
	Кіберризики	Втрати через хакерські атаки, витік даних.
За категорією клієнтів	Фізичні особи	ОСЦПВ, медичне страхування, туристичні поліси.
	Юридичні особи	Страхування бізнес-активів, логістичних ланцюгів, від перерв у виробництві.
	Державний сектор	Страхування критичної інфраструктури (електростанції, мости).
За формою організації	Державне страхування	Обов'язкові види (наприклад, ОСЦПВ в Україні).
	Приватне страхування	Добровільні продукти від комерційних компаній (наприклад, «Альфа Страхування», «UNIQA»).
	Міжнародне страхування	Поліси від транснаціональних компаній (наприклад, «Allianz», «AXA»).

Продовження табл. 1.1

1	2	3
За терміном дії	Короткострокове	Туристичне страхування на період поїздки.
	Довгострокове	Страхування життя з накопичувальною складовою (10–30 років).
За методом управління ризиками	Індивідуальне страхування	Персональний розрахунок премії для кожного клієнта.
	Масове (стандартизоване) страхування	Типові поліси з фіксованими тарифами (наприклад, ОСЦПВ).
За джерелом фінансування	Комерційне страхування	Фінансується за рахунок премій клієнтів.
	Державно-приватне партнерство	Страхові фонди з бюджетним фінансуванням (наприклад, фонд відновлення інфраструктури).
	Міжнародні програми	Страхування інвестицій через MIGA або EBRD.
За географією	Внутрішній ринок	Поліси, що діють на території України.
	Міжнародне покриття	Поліси для експортерів/імпортерів, туристів, інвесторів.
За ступенем обов'язковості	Обов'язкове	ОСЦПВ, страхування професійної відповідальності нотаріусів.
	Добровільне	Страхування майна, життя, інвестицій.
За інноваційністю	Традиційні продукти	Класичні поліси (наприклад, автострахування).

Також варто відзначити, що страховий ринок виконує певні функції [13]. Так, основні функції страхового ринку полягають у забезпеченні фінансового захисту суб'єктів економічної діяльності та населення від різноманітних ризиків. Основні з них наведені у таблиці 1.2.

Отже, можна зазначити, що страховий ринок – це не лише механізм захисту, а й інструмент економічного зростання, соціального захисту та інновацій.

Таблиця 1.2

Основні функції страхового ринку України

Функції страхового ринку	Суть	Приклад
1	2	3
Компенсаційна (захист від ризиків)	Відшкодування збитків, заподіяних страховим випадком (пожежа, ДТП, стихійне лихо, воєнні дії тощо).	Виплати за зруйноване житло внаслідок обстрілів (в Україні – держпрограми часткового відшкодування). Компенсація фермерам за втрату врожаю через посуху.

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Накопичувальна (формування фінансових резервів)	Страхові компанії інвестують кошти зібраних премій у низькоризикові активи (облігації, нерухомість), забезпечуючи ліквідність для майбутніх виплат.	Накопичувальне страхування життя зі збереженням коштів на пенсію. Інвестиції страхових фондів у відновлення інфраструктури України.
Розподіл ризиків (ризик-менеджмент)	Ризики окремих осіб/компаній розподіляються між усіма учасниками ринку через механізми пулування.	Страховання критичної інфраструктури за участю держави та міжнародних фондів (наприклад, MIGA). Перестраховання воєнних ризиків через міжнародні компанії (Swiss Re, Munich Re).
Соціальна (підтримка населення)	Захист соціально вразливих груп через доступні страхові продукти (медичне страхування, пенсійні програми).	Державні програми медичного страхування для дітей та пенсіонерів. Пільгові тарифи на страхування житла для мешканців прифронтових зон.
Стимулююча (попередження ризиків)	Страхові компанії мотивують клієнтів до дотримання правил безпеки, знижуючи ймовірність випадків.	Знижка на автострахування для водіїв без ДТП. Використання IoT-датчиків для моніторингу стану промислових об'єктів.
Інвестиційна (розвиток економіки)	Капітали страхових компаній стають джерелом довгострокових інвестицій для бізнесу та держави.	Фінансування ЄБРР відновлення українських підприємств через страхові механізми. Інвестиції у «зелену» енергетику через ESG-страхування.
Стабілізаційна (протиція кризам)	Страховий ринок зменшує економічні потрясіння, компенсуючи збитки під час війн, катастроф чи пандемій.	Виплати бізнесу за полісами від перерв у роботі через бойові дії. Страхові фонди для ліквідації наслідків повеней або землетрусів.
Ціноутворювальна (оцінка ризиків)	Визначення вартості ризиків через актуарні розрахунки, що впливає на тарифну політику та поведінку клієнтів.	Підвищення тарифів на страхування будівель у зонах активних бойових дій. Параметричне страхування врожаю за даними метеостанцій.
Інформаційна (аналітика та прогнозування)	Збір даних про ризики, аварії, втрати для формування прогнозів та стратегій розвитку.	Звіти НБУ про вплив війни на страховий ринок України. Мапи кіберризиків для бізнесу від страхових компаній.
Міжнародна (залучення капіталу)	Забезпечення покриття транснаціональних ризиків (експорт, інвестиції) через співпрацю з міжнародними страховиками.	Страховання експорту зерна через Чорноморський коридор за участю ЄС. Гарантії MIGA для іноземних інвесторів в Україну.

В умовах війни його функції стають критично важливими для мінімізації збитків, відновлення країни та залучення міжнародних ресурсів.

1.2. Вплив макроекономічних криз та надзвичайних ситуацій на страховий ринок

Макроекономічні кризи та надзвичайні ситуації, зокрема війна, пандемії чи природні катастрофи, справляють суттєвий вплив на розвиток страхового ринку. У періоди нестабільності зростає рівень ризиків для бізнесу, населення та держави загалом, що актуалізує потребу в ефективних страхових механізмах. Водночас страхові компанії стикаються з підвищеним навантаженням через збільшення кількості страхових випадків, зниження платоспроможності клієнтів та зростання витрат. У таких умовах страховий ринок виконує не лише компенсаторну, а й стабілізаційну функцію, сприяючи збереженню фінансової рівноваги та підтримці економічної безпеки [33].

Період 2022–2024 років для України став викликом через повномасштабну війну, глибоку економічну кризу, високу інфляцію та девальвацію гривні. Ці фактори суттєво вплинули на страховий ринок, змінивши його структуру, механізми роботи та потреби клієнтів. Розглянемо ключові аспекти цього впливу. Серед них варто відзначити такі як економічний спад, інфляція, девальвація гривні, зміни у структурі ринку, регуляторні зміни. Зазначений вплив був узагальнений у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Аналіз впливу макроекономічних криз та надзвичайних ситуацій на страховий ринок України у період 2022-2024 рр.

Фактор	Суть	Вплив
1	2	3
Економічний спад і його наслідки	Скорочення ВВП. У 2022 році падіння ВВП склало 30%, у 2023 – 5%, у 2024 слабке відновлення (+3%).	Зменшення кількості страховиків з 200+ (до 2022 р.) до 120 (2024 р.) через банкрутства, об'єднання або припинення діяльності. Падіння обсягу премій: у 2022 році – на 40% (зокрема, через зупинку бізнесу в прифронтових регіонах). Спад у корпоративному сегменті (страхування майна, логістики). Зростання попиту на медичне страхування, ОСЦПВ (обов'язкове страхування ЦПВ) та життя через воєнні ризики.

Продовження табл. 1.3

1	2	3
Інфляція (до 26,6 % у 2022 році)	Вартість виплат. Зростання цін на будматеріали, ліки, послуги ремонту призвело до збільшення страхових виплат на 25–30%.	Страхові компанії підвищили тарифи на 15–40% (наприклад, на автоцивілку або страхування нерухомості). Скорочення покриття: Деякі компанії виключили з полісів «воєнні ризики» або ввели субліміти. Фізичні особи відмовляються від «добровілок» (наприклад, туристичне страхування), зосереджуючись на обов'язкових або життєво необхідних видах. Бізнес зменшує страхове покриття через високу вартість (наприклад, агрострахування).
Девальвація гривні (курс з 29 до 40 грн/\$ у 2024 р.)	Валютні ризики. Страхові компанії, які мають зобов'язання в доларах (наприклад, перестраховування), зіткнулися з зростанням витрат на 30–50%.	Знецінення гривневих активів знизило фінансову стабільність страховиків. Імпортери/експортери активізували запити на страхування валютних операцій та логістики. Зростання вартості імпортних полісів (наприклад, медичне страхування з лікуванням за кордоном).
Зміни у структурі ринку	Воєнні ризики. 80% компаній виключили воєнні ризики зі стандартних полісів.	Держава та міжнародні організації (наприклад, EBRD, MIGA) створили механізми часткового страхування (наприклад, фонд гарантування інвестицій у розмірі \$500 млн). Параметричне страхування для аграріїв (виплати за даними NASA про посуху). Кіберстрахування для банків та ІТ-сектора (зростання попиту на 45% у 2023–2024 рр.). Онлайн-продажі полісів зросли до 35% (додатки, такі як «Дія.Страхування»).
Регуляторні зміни	Спрощення процедур: НБУ дозволив страховим компаніям відкладати резерви для збереження ліквідності.	Компенсація 50% вартості агрострахування для фермерів. Програма часткового відшкодування збитків від обстрілів (для житла та бізнесу).
Ключові проблеми страховиків (2022–2024)	Недостатні резерви для масових виплат через воєнні збитки.	Обмежений доступ до перестраховування: Міжнародні перестраховики відмовилися від українських ризиків. Падіння платоспроможності населення. Частка страхових премій у ВВП впала з 1,5% до 0,8%. Юридичні суперечки щодо визнання воєнних випадків «форс-мажором».

Протягом періоду з 2022 по 2024 роки страховий ринок України продемонстрував неоднорідну динаміку за різними категоріями страхування, що відображає вплив війни та інших соціально-економічних факторів.

Обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) показало зростання на 25%. Це пояснюється обов'язковим характером цього виду страхування та збільшенням кількості зареєстрованих транспортних засобів [18].

Медичне страхування зазнало значного зростання на 40%. Основною причиною цього є руйнування медичної інфраструктури внаслідок воєнних дій та нестача медикаментів, що зумовило підвищений попит на приватне медичне страхування для забезпечення доступу до необхідної медичної допомоги.

Ситуація з агрострахуванням була нестабільною. У 2022 році спостерігалось падіння на 60%, що було пов'язано з початком повномасштабного вторгнення та високими ризиками в сільськогосподарському секторі. Однак у 2024 році відбулося зростання на 15%, що може бути наслідком відновлення державної підтримки агрострахування та адаптації аграріїв до нових умов.

Кіберстрахування продемонструвало стрімке зростання на 200%. Це пов'язано з активізацією хакерських атак на критичну інфраструктуру України в умовах війни, що підвищило усвідомлення кіберризиків та попит на відповідний страховий захист [44].

Страхування життя та від нещасних випадків також показало значне зростання на 35%. Це є наслідком військових дій та мобілізації, що підвищило рівень занепокоєння населення щодо ризиків для життя та здоров'я. На рис.1.4 наведена дана динаміка.

Також варто відзначити, що надзвичайні ситуації також мають суттєвий вплив на страховий ринок. Надзвичайні ситуації (НС) кардинально впливають на страховий ринок, змінюючи ризики, попит на послуги, фінансову стабільність компаній та регуляторні підходи. Ці події характеризуються масштабністю збитків, високим рівнем невизначеності та часто призводять до системних

ризиків, що суттєво відрізняє їх від звичайних страхових випадків. Розглянемо основні особливості цього впливу на рис.1.5.

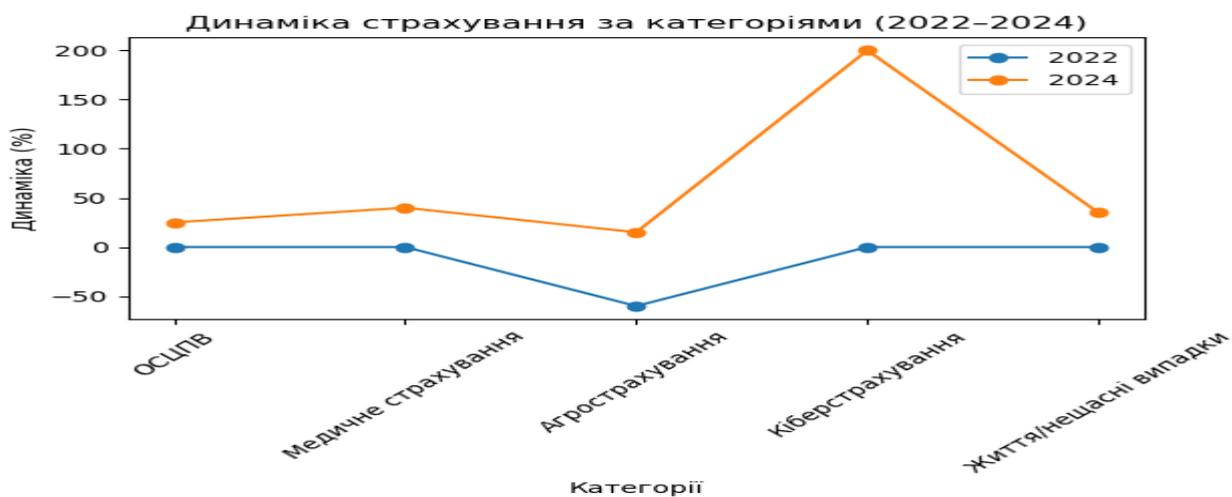

Рис. 1.4. Динаміка зміни страхування за категоріями в 2022-2024 рр.

Отже, надзвичайні ситуації є серйозним випробуванням для страхового ринку, вимагаючи від страховиків фінансової стійкості, оперативності, адаптивності та готовності до нестандартних ситуацій. Ефективне управління ризиками, перегляд умов страхування, підтримка держави та міжнародна співпраця є важливими факторами для забезпечення стабільності страхового ринку в умовах надзвичайних ситуацій та сприяння відновленню економіки після їх подолання [10].

Варто відзначити, що Україна в період 2019-2024 років мала найбільший вплив від кризових умов на страховий ринок. Звичайно можна зазначити, що страховий ринок мав як позитивний досвід подолання цих криз, але й мав певні проблеми. Саме тому дослідити світовий досвід адаптації страхового ринку до кризових умов.

Так, страховий ринок, як один з найчутливіших до криз, розробив низку механізмів адаптації до економічних потрясінь, природних катастроф, епідемій та воєнних конфліктів. Світовий досвід показує, що ключ до стабільності полягає в гнучкості, інноваціях та партнерстві. Світова практика має певні механізми. В таблиці 1.4 узагальнено цей досвід та наведено приклади їх застосування.

Особливості впливу надзвичайних ситуацій на страховий ринок України
1. Зростання збитковості та великі виплати:
Природні катаклізми (землетруси, повені, урагани). Можуть призвести до одночасних та масштабних руйнувань майна, інфраструктури, сільськогосподарських культур, що тягне за собою значні страхові виплати.
Епідемії (COVID-19). Впливають на ринок страхування життя та здоров'я через зростання смертності та захворюваності, а також можуть призводити до збитків у страхуванні бізнесу через перерви у виробництві та локдауни.
Військові конфлікти. Спричиняють масові руйнування, загибель та травмування людей, що призводить до величезних виплат за майновим страхуванням, страхуванням життя та здоров'я.
2. Підвищення рівня ризику та перегляд умов страхування:
Після надзвичайних ситуацій страховики переоцінюють рівень ризику в постраждалих регіонах або для певних видів діяльності.
Може відбуватися виключення певних ризиків з покриття (наприклад, воєнних дій у стандартних полісах майнового страхування).
Зростають страхові тарифи для відображення підвищеного рівня ризику.
Страховики можуть запроваджувати нові умови страхування, ліміти відповідальності або франшизи.
3. Зниження платоспроможності страховиків:
Великі страхові виплати, зумовлені надзвичайними ситуаціями, можуть призвести до значного відтоку капіталу страхових компаній, ставлячи під загрозу їхню платоспроможність та фінансову стійкість.
Особливо вразливими є невеликі страхові компанії з недостатньою диверсифікацією портфеля.
4. Зміни в попиті на страхові послуги:
Після надзвичайних ситуацій може спостерігатися зростання попиту на певні види страхування (наприклад, страхування від природних катаклізмів у постраждалих регіонах, страхування життя та здоров'я під час епідемії або воєнних дій).
Водночас загальна економічна нестабільність може призвести до зниження платоспроможності населення та бізнесу, що обмежує попит на страхові послуги.
5. Регуляторні втручання та законодавчі зміни:
Держава може вживати заходів для підтримки страхового ринку після надзвичайних ситуацій (наприклад, шляхом державних гарантій, перестраховання або компенсаційних механізмів).
Можуть вноситися зміни до законодавства у сфері страхування для врегулювання питань, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями (наприклад, щодо визначення страхових випадків, процедури виплат).
6. Вплив на інвестиційну діяльність страховиків:
Надзвичайні ситуації можуть призвести до нестабільності на фінансових ринках, що негативно впливає на дохідність інвестицій страхових компаній.
Зростає потреба в ліквідних коштах для здійснення страхових виплат, що може обмежувати можливості для довгострокових інвестицій.
7. Операційні складнощі:
В умовах надзвичайних ситуацій можуть виникати складнощі з оцінкою збитків, проведенням експертиз, збором необхідних документів для страхових виплат.
Обмеження пересування, руйнування комунікацій можуть ускладнювати роботу страхових агентів та аварійних комісарів.
8. Зростання недовіри та репутаційні ризики:
Затримки або відмови у страхових виплатах, особливо у випадках масштабних збитків, можуть призвести до зростання недовіри до страхових компаній та негативно вплинути на їхню репутацію.

Рис. 1.5. Особливості впливу надзвичайних подій на страховий ринок України

Таблиця 1.4

Механізми адаптації страхового ринку до кризових умов: світовий досвід

Категорія	Опис
1	2
Регуляторні зміни	Створення «стресових» резервів: У ЄС Директива Solvency II вимагає від страховиків підтримувати капітал, достатній для покриття ризиків під час криз (наприклад, пандемія COVID-19). Японія після землетрусу 2011 року введено обов'язкові резерви для катастрофічних ризиків. Спрощення процедур: В США під час ураганів штати тимчасово дозволяють страховикам використовувати резерви без схвалення регулятора.
Перестраховування та альтернативні інструменти ризику	Глобальне перестраховування: Munich Re, Swiss Re беруть на себе ризики стихійних лих, епідемій, що дозволяє місцевим страховикам утриматися на плаву. Катастрофні облигації (Cat Bonds): Країни карибського басейну випускають облигації, де інвестори втрачають капітал у разі катастрофи (наприклад, ураганів), а гроші йдуть на відновлення. У Мексиці Cat Bonds для землетрусів залучили \$485 млн через Світовий банк.
Параметричне страхування	Суть полягає в тому, що виплати відбуваються за об'єктивними параметрами (наприклад, сила землетрусу, рівень води), а не за оцінкою збитків. В Африці страхування посухи для фермерів через African Risk Capacity (використовує дані NASA). В Індії параметричне страхування врожаю для 40 млн фермерів, де виплати запускаються автоматично при досягненні порогових показників.
Державно-приватне партнерство	Страхові пули для мегаризиків: В країнах ЄС Insurance Europe координує страхування кліматичних ризиків через державні гарантії. Туреччина частково фінансує страхівку від землетрусів (TCIP), охопивши 70% населення. Антикризові фонди: В США National Flood Insurance Program (NFIP) підтримується федеральним урядом для покриття збитків від повеней.
Цифрові технології та AI	Штучний інтелект для оцінки ризиків: В Китаї компанія Ping An використовує AI для прогнозування збитків від тайфунів. Blockchain для прозорості: В Європі платформи на базі блокчейну (Ethereum) автоматизують виплати під час криз. Дрони та супутники: В Австралії оцінка збитків від пожеж 2020 року через супутникові знімки для прискорення виплат.

Продовження табл. 1.4

1	2
Кризово-орієнтовані продукти	<p>Страховання бізнес-перерв: В Німеччині поліси, що покривають витрати під час локдаунів (активізовано під час COVID-19).</p> <p>Епідемічні/пандемічні продукти: В Таїланді «COVID-19 insurance» з фіксованими виплатами за діагнозом.</p> <p>Кіберстрахування: В США зростання попиту на 200% після хакерських атак на колони (наприклад, Colonial Pipeline).</p>
Глобальні та регіональні ініціативи	<p>Страхові пули для країн, що розвиваються: Caribbean Catastrophe Risk Insurance Facility (CCRIF). Допомагає країнам Карибського басейну швидко отримувати кошти після катастроф.</p> <p>Global Shield. Ініціатива G7 для фінансування кліматичних ризиків у вразливих країнах (Сомалі, Фіджі).</p> <p>Міжнародні гарантії: MIGA (Світовий банк). Страхе інвестиції в нестабільних регіонах від політичних ризиків.</p>
Адаптація після COVID-19	<p>Гнучкість продуктів: Страхові компанії масово впровадили онлайн-оформлення полісів (наприклад, Lemonade у США).</p> <p>Регуляторна підтримка: FCA у Великій Британії тимчасово послабила вимоги до резервів для збереження ліквідності страховиків.</p> <p>Акцент на превенцію: Південна Корея запровадили знижки на страхування для підприємств, які інвестують в протиепідемічні заходи.</p>

Світовий досвід доводить, що страховий ринок може не лише виживати в кризах, а й ставати драйвером відновлення, якщо інтегрує технології, партнерство та креативні фінансові інструменти.

1.3. Правове регулювання страхового ринку України та його зміни в умовах воєнного стану

Правове регулювання страхового ринку є ключовим чинником забезпечення його стабільного функціонування, захисту прав споживачів страхових послуг та підтримки економічної безпеки держави. В умовах воєнного стану виникла необхідність оперативного оновлення законодавчої бази з

урахуванням нових викликів і ризиків. Зміни торкнулися як загальних принципів регулювання діяльності страховиків, так і спеціальних механізмів страхування воєнних, аграрних, інвестиційних та соціальних ризиків [45].

Так, станом на травень 2025 року діяльність страхових компаній в Україні регламентується 52 нормативно-правовими документами. Основні з них наведені у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Основні нормативно-правові документи, що регламентують діяльність страхових компаній в Україні станом на травень 2025 року

Назва Закону/Постанови	Номер та дата	Опис
1	2	3
Закон України «Про страхування»	№ 1909-IX від 18 листопада 2021 року	Визначає правові основи здійснення страхування, регулює відносини між страховиками, страхувальниками та іншими учасниками страхового ринку.
Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»	№ 1961-IV від 01 липня 2004 року	Регулює обов'язкове автострахування.
Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії»	№ 1953-IX від 14 грудня 2021 року	Встановлює загальні принципи регулювання ринку фінансових послуг, включаючи страхування.
Закон України «Про Національний банк України»	№ 679-XIV від 20 травня 1999 року	Визначає статус, функції та повноваження Національного банку України як регулятора страхового ринку.
Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг»	№ 199 від 29 грудня 2023 року	Визначає порядок отримання ліцензій страховиками та умови їхньої діяльності.
Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика»	№ 201 від 29 грудня 2023 року	Встановлює ключові вимоги до фінансової стійкості страхових компаній.

Продовження табл. 1.5

1	2	3
Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування страховиками технічних резервів»	№ 203 від 29 грудня 2023 року	Регулює порядок формування страхових резервів.
Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика»	№ 194 від 27 грудня 2023 року	Встановлює вимоги до внутрішніх процесів управління ризиками та діяльністю страхових компаній.
Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України»	№ 135 від 30 червня 2022 року (зі змінами)	Регулює діяльність страхових посередників.
Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про функціонування Єдиної централізованої бази даних щодо обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»	№ 165 від 26 грудня 2024 року	Регулює функціонування бази даних для обов'язкового автострахування.
Постанова Правління НБУ «Про розміри страхових сум за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»	№ 109 від 30 травня 2022 року	Визначає ліміти відповідальності за обов'язковим автострахуванням.

Можна зазначити, що український страховий ринок регулюється комплексною системою законів, яка постійно оновлюється під впливом викликів (війна, економічна криза).

Введення воєнного стану 24 лютого 2022 року призвело до серйозних змін у страховому законодавстві України. Метою регуляторних змін стало збереження

ліквідності ринку, захист клієнтів та адаптація до нових ризиків. Усі зміни було проаналізовані та узагальнені у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Аналіз змін до законодавства, прийнятих у зв'язку з введенням воєнного стану у період з 24 лютого 2022 року

Категорія	Опис
1	2
Регуляторні послаблення	
Ліцензійні вимоги	Спрощення процедур. Наказ НБУ №41 від 02.03.2022 дозволив тимчасово продовжувати діяльність страховикам з простроченими ліцензіями без штрафів. Призупинено вимоги щодо мінімального капіталу для нових компаній у 2022–2023 рр.
	Відновлення ліцензій. Закон №2105-ІХ (15.03.2022) дозволив страховикам, які втратили доступ до активів на окупованих територіях, відновити ліцензії через спрощену процедуру.
Продукти та тарифи	Тимчасове скасування обов'язкових видів страхування, а саме призупинено дію обов'язкового страхування цивільної відповідальності перевізників (Постанова КМУ №326 від 18.03.2022).
	Гнучкість у формуванні продуктів. НБУ дозволив страховикам швидко впроваджувати поліси з обмеженим покриттям воєнних ризиків без тривалого узгодження.
Особливості звітності	
Перенесення строків звітності	НБУ тимчасово відтермінував подання фінансової звітності за 2022 рік на 3–6 місяців для компаній із зони бойових дій.
Спрощені форми звітів	Для страховиків запроваджено скорочені форми звітів (наприклад, форма №5-страх), де не потрібна деталізація активів у зоні ризику.
Переоцінка активів	Дозволено використовувати спеціальні курси валют для оцінки активів, що знаходяться під загрозою знищення.
Вимоги до платоспроможності	
Тимчасове зниження нормативів	НБУ знизив мінімальний рівень платоспроможності (маржу) з 150% до 100% для страховиків, які працюють у регіонах із активними бойовими діями.
Заборона на виведення капіталу	Постанова НБУ №45 від 05.03.2022 заборонила страховикам виплачувати дивіденди або перераховувати кошти за кордон.
Резерви під воєнні ризики	Для компенсації збитків від бойових дій страховики зобов'язані формувати додаткові резерви у розмірі 5% від чистих премій (Постанова НБУ №158 від 20.09.2022).
Обмеження покриття воєнних ризиків	
Виняток воєнних ризиків із стандартних полісів	95% договорів майнового страхування після 24.02.2022 містять клаузулу «воєнна виняткова обставина» (наприклад, страхування житла, авто).
Державні програми	Уряд запустив програму часткового відшкодування збитків від обстрілів (до 200 тис. грн на ремонт житла). Створено Фонд воєнного страхування критичної інфраструктури, де держава покриває 70% ризиків.

Продовження табл. 1.6

1	2
Державна підтримка страховиків	
Страхові облігації	У 2023 році Мінфін випустив воєнні облігації на 15 млрд.грн для фінансування виплат страховикам.
Компенсаційні фонди	З бюджету виділено 2,5 млрд.грн на відшкодування збитків фермерам через агрострахування (Постанова КМУ №984).
Проблеми та ризики нових норм	
Суттєві страхові відмови	60% звернень щодо збитків від обстрілів у 2022–2023 рр. відхилено через відсутність покриття.
Падіння довіри до ринку	Частка добровільного страхування впала з 1,2% ВВП у 2021 до 0,6% ВВП у 2023 році.
Масовий вихід з ринку	За 2022 рік припинили діяльність 30 страховиків (з 235), зокрема через втрату активів на окупованих територіях.
Плани на відновлення (2023–2025 рр.)	
Повернення до стандартів Solvency II	НБУ поступово відновив вимоги до капіталу та резервів у 2024 році.
Створення Фонду гарантування страхових виплат	Аналог банківського DGS для захисту клієнтів при банкрутстві страховика.
Цифровізація	Запровадження електронного страхового поліса з обов'язковим QR-кодом для зменшення шахрайства.

Інформація наведена у таблиці 1.5 та 1.6 дає можливість порівняти основні аспекти правового регулювання страхового ринку в Україні до та після введення воєнного стану та представити їх в таблицях 1.7-1.12.

Таблиця 1.7

Ліцензування та капітальні вимоги

Аспект	До воєнного стану (до 2022)	Після введення воєнного стану (2022–2024)
Мінімальний капітал	70–100 млн.грн залежно від виду страхування.	Тимчасове зниження або скасування вимог для нових страховиків.
Ліцензійні процедури	Жорсткі вимоги до документів, тривалі перевірки.	Спрощені процедури, дозвіл працювати з простроченими ліцензіями.
Відновлення ліцензій	Неможливе без повного відшкодування збитків.	Можливість відновлення через спрощену схему для компаній з окупованих територій.

Таблиця 1.8

Регулювання ризиків та продуктів

Аспект	До воєнного стану	Після введення воєнного стану
Воєнні ризики	Частково включалися в поліси (наприклад, CASCO).	Виняток воєнних ризиків зі стандартних договорів.
Обов'язкові види	ОСЦПВ, страхування перевізників, медичне.	Тимчасове призупинення ОСЦПВ для перевізників.
Спеціалізовані продукти	Обмежена кількість продуктів (наприклад, агрострахування).	Акцент на кризові продукти (страхування житла від обстрілів, кіберполіси).

Таблиця 1.9

Фінансова стійкість та звітність

Аспект	До воєнного стану	Після введення воєнного стану
Платоспроможність	Маржа платоспроможності – 150%.	Зниження до 100% для компаній у зоні бойових дій.
Резерви	Резерви формувалися за стандартами НБУ.	Додаткові резерви під воєнні ризики (5% від премій).
Звітність	Деталізована звітність за МСФЗ.	Спрощені форми, відтермінування строків подання.

Таблиця 1.10

Державна підтримка

Аспект	До воєнного стану	Після введення воєнного стану
Компенсаційні механізми	Обмежені програми (наприклад, агрострахування).	Держпрограми часткового відшкодування збитків (наприклад, 200 тис.грн. на ремонт житла).
Антикризові фонди	Відсутні.	Створення Фонду воєнного страхування критичної інфраструктури.
Держгарантії	Гарантії лише для банківського сектора.	Випуск воєнних облігацій для підтримки страховиків (15 млрд.грн у 2023 р.).

Таблиця 1.11

Вплив на клієнтів

Аспект	До воєнного стану	Після введення воєнного стану
Довіра до ринку	Стабільний попит на добровільне страхування.	Різке падіння довіри через відмови у виплатах (60% звернень відхилено).
Ціни на поліси	Конкурентні тарифи.	Зростання цін на 30–50% через воєнні ризики.
Доступність послуг	Широка мережа страхових агентів.	Зменшення кількості страховиків (30 компаній припинили роботу).

Таблиця 1.12

Міжнародна інтеграція

Аспект	До воєнного стану	Після введення воєнного стану
Гармонізація з ЄС	Поступова адаптація до Solvency II.	Призупинення реформ через війну, плани відновлення з 2024 року.
Співпраця з перестраховиками	Активне використання глобальних перестраховиків (Munich Re, Swiss Re).	Обмеження доступності перестраховування для воєнних ризиків.

Отже, можна зазначити, що воєнний стан трансформував страхову галузь України з орієнтованої на розвиток у ринок, що виживає. Головне завдання на найближчі роки – відновити довіру клієнтів через прозорість, держпідтримку та гармонізацію з євростандартами.

Узагальнюючи результати першого розділу, можна зробити висновок, що страховий ринок є важливим елементом фінансової системи, який виконує низку ключових функцій: забезпечує перерозподіл ризиків, акумулює фінансові ресурси, виконує інвестиційну та соціальну функцію. Його структура включає взаємопов'язані суб'єкти – страховиків, страхувальників, посередників і регуляторів, які функціонують у межах визначеного правового поля. Класифікація страхового ринку за видами страхування, територіальними та організаційно-правовими ознаками дає змогу краще зрозуміти його внутрішню динаміку та особливості функціонування.

В умовах кризових явищ, зокрема макроекономічної нестабільності, інфляції, девальвації, а також надзвичайних ситуацій, таких як пандемії чи війна, страховий ринок зазнає суттєвого тиску. Такі обставини знижують платоспроможність населення та бізнесу, змінюють структуру попиту на страхові послуги й ускладнюють виконання зобов'язань страховиками. Водночас світовий досвід свідчить про наявність дієвих механізмів адаптації ринку до криз: посилення цифровізації, створення страхових пулів, державна підтримка. Важливу роль відіграє і нормативно-правове регулювання: в умовах воєнного стану в Україні були прийняті зміни до законодавства, спрямовані на гнучке реагування страхової галузі на виклики часу, зокрема щодо звітності, резервів та регуляторного нагляду. Таким чином, ефективність функціонування страхового ринку в умовах криз значною мірою залежить від здатності швидко адаптуватися до нових викликів та від взаємодії між державою і учасниками ринку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Динаміка основних показників страхового ринку України після введення воєнного стану

Страховий ринок є важливою складовою сучасної економіки, яка забезпечує фінансову стабільність і захищає інтереси як споживачів, так і бізнесу. Аналіз діяльності цього ринку дозволяє виявити основні тенденції, проблеми та можливості для розвитку, що сприяє формуванню ефективних стратегій і підвищенню конкурентоспроможності учасників ринку.

Після 24 лютого 2022 року страховий ринок України зазнав значних змін через економічну кризу, руйнування інфраструктури та обмеження покриття воєнних ризиків. Саме тому, в умовах воєнного стану важливо здійснити ретельний аналіз ситуації на страховому ринку, звертаючи увагу на кілька ключових аспектів. По-перше, військовий конфлікт збільшує ризики для страхових компаній, оскільки підвищується загроза пошкодження майна та здоров'я населення. Крім того, війна призводить до руйнування інфраструктури та змін у соціальному кліматі, що впливає на зміну попиту на різні види страхування. По-друге, економічний спад, який супроводжує військові дії, знижує платоспроможність населення та підприємств, що, в свою чергу, зменшує попит на страхові послуги. Оцінка поточної економічної ситуації є необхідною для визначення можливих втрат для страхових компаній через зниження обсягів премій та збільшення витрат на виплату страхових відшкодувань [66].

Важливою умовою для сталого економічного зростання країни та для підвищення добробуту її населення є існування повноцінного ринку страхування. Головною функцією страхування є захист фізичних та юридичних осіб від ймовірних збитків у разі настання певних надзвичайних подій, тобто ринок страхування має слугувати сферою підтримки громадян та бізнесу [9].

Досліджуючи стан страхового ринку України та діяльність його учасників, крім аналізу чинного законодавства та визначення факторів, що впливають на ринок, необхідно також оцінити більш детально основні показники страхового ринку України (табл. 2.1). З 1 липня 2020 року вимоги до учасників ринку значно посилювались через впровадження проекту «Спліт», який передбачав передачу функцій регулювання та нагляду за страховиками до Національного банку України. Це спричинило значне скорочення кількості страхових компаній на ринку України [17].

Ринок страхових послуг залишило майже 55% ризикових страховиків. Приблизно 30% компаній покинули ринок ще до початку повномасштабного вторгнення, здебільшого це були установи, які не обслуговували населення та не здійснювали значних виплат. З початком активних бойових дій частка страховиків зменшилася на 25%, з ринку вийшли компанії, зареєстровані на тимчасово окупованих територіях (5%), а також учасники, які порушували законодавство, регуляторні вимоги або мали непрозору структуру власності (20%).

Ринок страхових послуг залишило майже 55% ризикових страховиків. Приблизно 30% компаній покинули ринок ще до початку повномасштабного вторгнення, здебільшого це були установи, які не обслуговували населення та не здійснювали значних виплат. З початком активних бойових дій частка страховиків зменшилася на 25%, з ринку вийшли компанії, зареєстровані на тимчасово окупованих територіях (5%), а також учасники, які порушували законодавство, регуляторні вимоги або мали непрозору структуру власності (20%).

Варто зазначити, що надання НБУ мандата на регулювання та нагляд за страховими компаніями відобразилось на страховому ринку України, не лише через скорочення кількості учасників, але й через зміни таких показників, як кількість укладених страхових договорів, сформовані страхові резерви, валові страхові премії та виплати (табл.2.2) [50].

Таблиця 2.1

Основні показники страхового ринку України за 2020 – 2024 рр., млн.грн.

Показники		Кількість зареєстрованих страховиків	Кількість укладених договорів страхування (тис. од.)	Сформовані страхові резерви	Валові страхові премії	Валові страхові виплати	
період	2020	I кв.	225	40530,80	31965,50	11548,80	3749,90
		I-II кв.	215	57899,89	28467,25	21018,26	7043,88
		I-III кв.	215	89434,50	29623,04	32967,07	11131,90
		I-IV кв.	210	120576,75	34192,96	45175,93	14853,56
	2021	I кв.	208	29248,81	34210,70	12040,51	4378,38
		I-II кв.	181	62769,51	35027,54	24779,84	8703,26
		I-III кв.	169	99939,96	35642,84	38070,65	13427,67
		I-IV кв.	155	131561,93	36555,68	49707,97	17958,31
	2022	I кв.	145	20102,10	36382,72	9680,21	3180,38
		I-II кв.	142	39705,38	36502,38	17656,41	6016,40
		I-III кв.	139	60380,28	39794,01	28573,69	9502,27
		I-IV кв.	128	88002,98	41000,58	39661,78	13001,40
	2023	I кв.	122	20228,90	41329,27	10116,39	3839,77
		I-II кв.	115	40774,77	42481,79	21354,70	7817,50
		I-III кв.	111	73352,95	44888,33	34141,75	12027,37
		I-IV кв.	101	94821,50	46781,22	47014,98	16867,33
2024	I кв.	98	9532,6	32011,4	11593,5	4942,9	
	I-II кв.	90	17527,3	33961,9	24202,8	9966,0	
	I-III кв.	75	68362,9	35673,8	38468,9	15129,8	
	I-IV кв.	65	89 962,1	36 653,7	53 078,9	20 861,4	

Таблиця 2.2

Аналіз основних показників страхової діяльності на страховому ринку України за 2020–2024 рр., млн. грн.

Відхилення		Кількість зареєстрованих страховиків	Кількість укладених договорів страхування (тис. од.)	Сформовані страхові резерви	Валові страхові премії	Валові страхові виплати
Відхилення 2020	Абсолютне (+/-)	-15	80045,95	2227,46	33627,13	11103,66
	Відносне (%)	-6,67	197,49	6,97	291,17	296,11
Відхилення 2021	Абсолютне (+/-)	-53	102313,12	2344,98	37667,46	13579,93
	Відносне (%)	-25,48	349,80	6,85	312,84	310,16
Відхилення 2022	Абсолютне (+/-)	-17	67900,88	4617,86	29981,57	9821,02
	Відносне (%)	-11,72	337,78	12,69	309,72	308,80
Відхилення 2023	Абсолютне (+/-)	-21	74592,60	5451,95	36898,59	13027,56
	Відносне (%)	-17,21	368,74	13,19	364,74	339,28
Відхилення 2024	Абсолютне (+/-)	-36	-4859,4	-10127,52	6063,92	3994,07
	Відносне (%)	-35,64	-0,05	-21,6	112,9	123,7

Зазвичай, кількість укладених договорів страхування зростає при стабільному функціонуванні ринку, однак негативні фактори призводять до зменшення цього показника. У 2020 році, коли частка страхових компаній на ринку була більшою, кількість договорів була значно меншою, що пояснюється початком пандемії COVID-19. Схожа ситуація спостерігається і в 2022–2023 роках через активні бойові дії в Україні [34].

Обсяг сформованих страхових резервів зростав з року в рік (2020 – 6,97%; 2022 – 12,69%; 2023 – 13,19%, премії ринку у 2024 році в порівнянні з 2023 роком зросли на 13,2 %), за винятком 2021 року (6,85%), коли через карантинні обмеження, пов'язані з COVID-19, показник знизився. Динаміка валових страхових премій нагадує динаміку страхових виплат. Протягом досліджуваного періоду спостерігається загальний тренд до зростання, хоча в 2022 році був невеликий спад через вторгнення російської федерації [54].

Для кращого розуміння ситуації на страховому ринку України, можна розглянути основні показники діяльності страхових компаній за установами (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Основні показники діяльності страхових компаній України
за 2021–2024 рр., тис. грн.

Назва установи	Роки	Страхові резерви	Чисті зароблені страхові премії	Страхові виплати та страхові відшкодування	Чистий фінансовий результат	
					прибуток	збиток
ПАТ "НАСК "ОРАНТА""	2021	603664,27	875339,57	387118,65	45841,23	0,00
	2022	700607,87	1029264,80	442930,14	17535,62	0,00
	2023	849597,27	1071037,52	391215,50	77067,98	0,00
	2024	1060887,41	1301016,37	523799,24	82423,29	0,00
ПрАТ "СК "Оранта-Січ"	2021	34955,42	54938,62	23351,38	836,71	0,00
	2022	39004,27	58575,00	23079,06	0,00	3083,48
	2023	25542,24	47252,97	12413,34	3152,59	0,00
	2024	20155,57	26745,35	11532,30	866,32	0,00
ПрАТ "СК АСКО ДС"	2021	75784,00	168018,00	93925,00	0,00	2829,00
	2022	61205,00	120294,00	68091,00	0,00	4908
	2023	30277,00	75458,00	33136,00	18582,00	0,00
	2024	36853,00	50766,00	26225,00	0,00	14498,00

Аналізуючи діяльність страхової компанії «ОРАНТА», можна побачити, що обсяг страхових резервів з 2021 по 2024 роки постійно збільшувався, що свідчить про здатність компанії здійснювати виплати за укладеними та майбутніми договорами. Чисті зароблені страхові премії, страхові виплати та відшкодування знаходяться на оптимальному рівні, що свідчить про зацікавленість і довіру клієнтів до послуг цієї компанії. Ефективне використання власних і залучених ресурсів, а також втілення відповідної цільової політики, протягом чотирьох років, призвело до отримання позитивного фінансового результату у вигляді прибутку [23].

Діяльність страхової компанії «Оранта-Січ» відрізняється більш низькими показниками порівняно з компанією «ОРАНТА», що, ймовірно, пов'язано з неефективною політикою компанії в таких аспектах, як визначення потреб клієнтів, низький рівень якості надання послуг, адаптація до нових умов роботи, включаючи європейські стандарти ведення обліку та звітності, а також ризики, пов'язані з військовими діями та іншими чинниками.

При порівнянні показників діяльності страхової компанії «СК АСКО ДС» з іншими страховими компаніями можна побачити негативну динаміку. Протягом досліджуваного періоду компанія демонструвала чистий фінансовий результат у вигляді збитків, за винятком 2023 року, коли компанія отримала значні надприбутки.

Також зазначену ситуацію та особливості можна детально дослідити та об'єктивно оцінити за допомогою методу SWOT-аналізу, який дозволяє визначити сильні та слабкі сторони, а також внутрішні можливості і зовнішні загрози для галузі. Результати аналізу представлені в таблиці 2.3 [56].

Застосування SWOT-аналізу дає можливість страховим компаніям та регуляторам оцінити поточний стан ринку, визначити можливі напрямки розвитку та врахувати потенційні ризики. Це дозволяє розглядати і впроваджувати інноваційні рішення для забезпечення стабільності та зростання, адаптуючи стратегії до нових умов і потреб клієнтів. Аналітичні результати допомагають страховим компаніям систематизувати категорії SWOT-аналізу та

приймати обґрунтовані стратегічні рішення для забезпечення стійкості і розвитку страхового ринку в умовах військового стану та економічного спаду.

Таблиця 2.3

SWOT-аналіз функціонування страхового ринку в умовах військового стану

Сильні сторони	Можливості
1. Підвищений попит на страхові послуги. Військовий стан і спад економіки збільшують загрози для майна та здоров'я населення, що збільшує попит на страхові поліси.	1. Розвиток нових продуктів. Наприклад, страхування військових ризиків або програми страхування для підприємств, що переживають економічні труднощі.
2. Диверсифікація продуктів. Страхові компанії можуть розробляти нові продукти або модифікувати існуючі, щоб відповідати змінюваним ризикам в умовах військових дій і економічного спаду.	
3. Запобіжні заходи і ризикоменеджмент. Потреба в ефективному управлінні ризиками може стимулювати інноваційні підходи до запобігання великим втратам і забезпеченню стійкості компаній.	
Слабкі сторони	Загрози
1. Зменшення платоспроможності клієнтів. Економічний спад може призвести до зниження споживчої здатності і, відповідно, зменшення спроможності клієнтів оплачувати страхові премії.	1. Підвищення ризиків і збитків. Військові дії можуть призвести до значних збитків і зростання виплат страхових відшкодувань.
2. Зростання витрат на виплати страхових відшкодувань. Військові дії можуть призвести до збільшення витрат на відшкодування збитків, що може погіршити фінансовий стан страхових компаній.	
	2. Зміни в законодавстві. Нові правові норми можуть вплинути на умови страхування і фінансові вимоги до страхових компаній.

Ватро відзначити і той факт, що міграційні процеси, зумовлені воєнними діями та економічною нестабільністю, істотно впливають на страховий ринок України. Зменшення чисельності населення в окремих регіонах та релокація бізнесу призводять до скорочення попиту на певні види страхування, зокрема майнове та медичне. Водночас зростає потреба у нових страхових продуктах, пов'язаних з мобільністю, тимчасовим працевлаштуванням та перетином кордонів. Зміни в структурі економіки, зокрема посилення ролі агросектору й ІТ, формують нові напрями страхових послуг, що потребує адаптації ринку до нових умов [34].

Виїзд 6–8 млн громадян зменшив кількість клієнтів, особливо у сфері добровільного страхування життя, здоров'я та майна. Також скоротився попит на автострахування через зменшення кількості зареєстрованих авто. Водночас серед населення, що залишилося, зросла частка літніх людей, які менш зацікавлені в інвестиційних продуктах.

Однак з'явилися нові можливості: попит на страхування для українців за кордоном, зокрема медичне та страхування житла в Україні. Грошові перекази з-за кордону (18 млрд.доларів у 2023 році) частково підтримують попит на страхові послуги.

Зміни в економіці також вплинули на галузь. Через бойові дії знизився попит на страхування промислових об'єктів, а закриття малого бізнесу скоротило ринок комерційного страхування. Натомість зросла роль агрострахування (з державною компенсацією), кіберстрахування (через зростання атак) та страхування інфраструктурних проєктів у межах відбудови [28].

Комбінований вплив міграції та економічних змін призвів до регіональної нерівності. Так, захід України став новим центром страхування, тоді як на Сході ринок майже зник. Страховики адаптуються до нових ризиків – кібератак, воєнних збитків, перебоїв у постачанні – та розвивають мікрострахування для малого бізнесу й фрілансерів.

Компанії також змінюються. Страхова компанія «Аркс» запровадила кіберзахист для ІТ-компаній, «ТАС» – програму страхування житла для емігрантів, а «Універсальна» – агрострахування зі знижками для фермерів у прифронтових зонах. В таблиці 2.4 наведена оцінка впливу міграційних процесів та змін у структурі економіки на страховий ринок [19].

Міграція та структурні зрушення в економіці перетворили страховий ринок на більш нішевий і залежний від держави. Успіх залежатиме від здатності страховиків адаптуватися до нових реалій та інвестувати в інновації.

Таблиця 2.4

Оцінка впливу міграційних процесів та змін у структурі економіки на
страховий ринок

Загрози	Можливості
Втрата клієнтської бази через міграцію.	Розвиток продуктів для діаспори.
Невизначеність у відновленні економіки.	Страховання проектів відбудови.
Зростання кіберризиків.	Попит на кіберполіси та навчання клієнтів.
Обмежений доступ до перестраховування.	Створення національного перестрахового пулу.

На рис. 2.1-2.3 представлено рейтинги та показники ринку страхування у період 2021-2025 рр.

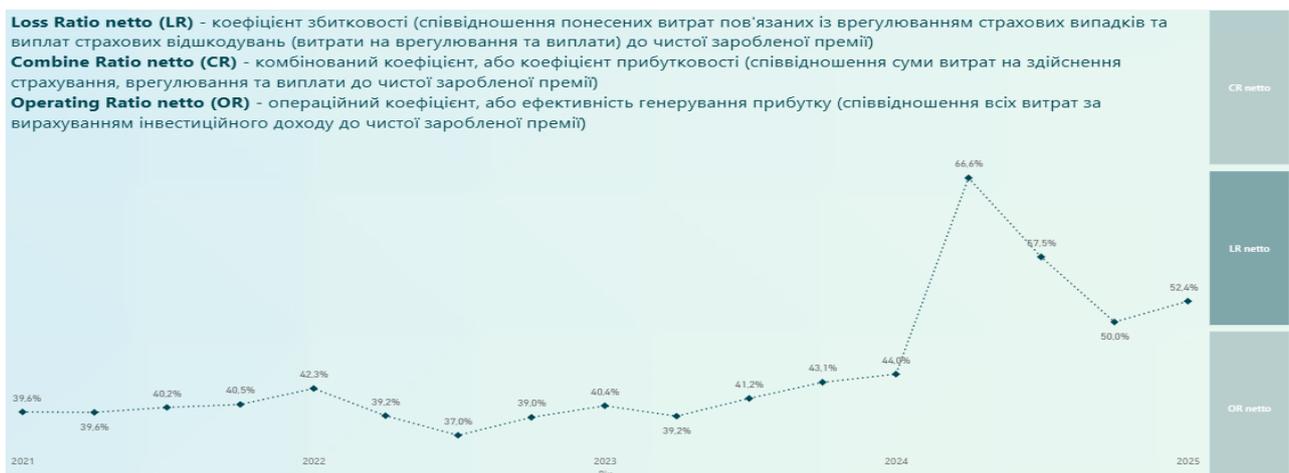

Рис. 2.1. Динаміка показників ринку страхування по показнику LR у період 2021-2025 рр.

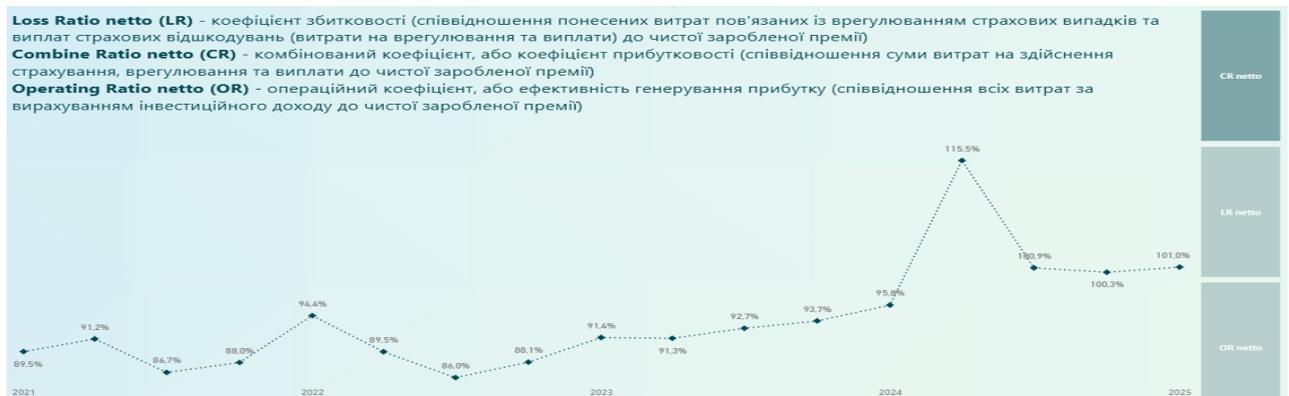

Рис. 2.2. Динаміка показників ринку страхування по показнику OR у період 2021-2025 рр.

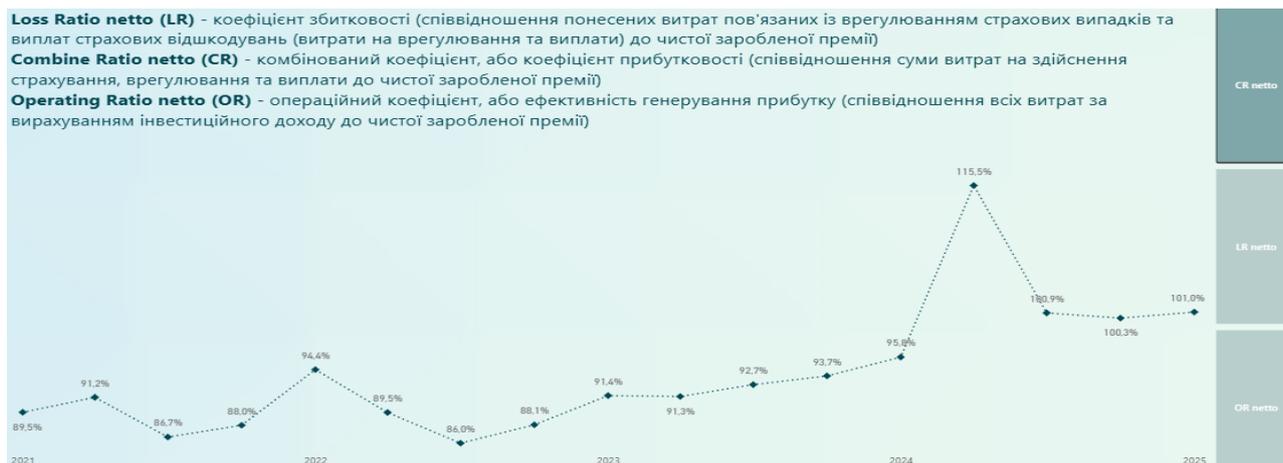

Рис. 2.3. Динаміка показників ринку страхування по показнику CR у період 2021-2025 рр.

У період 2021–2024 років ефективність страхового ринку України зазнала суттєвих коливань під впливом повномасштабної війни, економічної нестабільності та структурних змін. Хоча страховий ринок України зіткнувся з масштабними викликами, ключові показники демонструють його поступову адаптацію до кризових умов. Зростання страхових виплат, розвиток цифрових сервісів та держпідтримка окремих напрямів створюють передумови для подальшого відновлення ефективності та зміцнення економічної безпеки.

2.2. Вплив воєнних ризиків на страхові продукти та умови страхування

Умови повномасштабної війни істотно змінили підходи до страхування в Україні, зокрема актуалізували потребу у врахуванні воєнних ризиків у страхових продуктах. Традиційно більшість страхових полісів виключали покриття збитків, спричинених бойовими діями, що обмежувало їхню ефективність в умовах війни. Проте з 2022 року спостерігається трансформація страхового ринку: з'являються нові спеціалізовані продукти, що враховують воєнні ризики, а також адаптація умов страхування до реалій воєнного стану. Це включає зміну тарифів, перегляд франшиз, впровадження державних гарантій та розширення перестраховання [31].

Так, в таблиці 2.5 узагальнено інформацію трансформації страхового ринку України у переліку страхових продуктів та їх адаптація до воєнних реалій.

Отже, війна змусила страховий ринок України перейти від традиційних моделей до гнучких, інноваційних рішень. Найуспішнішими будуть ті компанії, які зможуть поєднувати цифрові технології, держпідтримку та розуміння нових ризиків.

Таблиця 2.5

Аналіз змін у переліку страхових продуктів та їх адаптація до воєнних реалій

Категорія	Приклади
1	2
Продукти, які призупинені або обмежені	<p>Страхування житла та комерційної нерухомості в прифронтових регіонах (Херсонська, Донецька області) – через високі ризики руйнувань.</p> <p>Страхування туристичних послуг – через закриття небезпечних напрямків і зменшення попиту.</p> <p>Довгострокове автострахування (ОСЦПВ) – замість річних полісів пропонуються короткострокові (на 3–6 міс.).</p>
Продукти зі зміненими умовами	<p>Майнове страхування</p> <p>Додано винятки, а саме виключення воєнних ризиків (обстріли, вибухи) у 95% договорів.</p> <p>Збільшені франшизи. До 15–20% вартості збитків у «гарячих» регіонах.</p> <p>Динамічні тарифи. Вартість полісу залежить від геолокації об'єкта (наприклад, ТАС Страхування використовує мапу ризиків НБУ).</p> <p>Медичне страхування</p> <p>Спеціальні умови для військових. Поліси покривають реабілітацію після поранень, протезування (пропонують ARX, Універсальна).</p> <p>Онлайн-консультації: 80% договорів включають телемедицину для клієнтів у зонах безпеки.</p> <p>Агрострахування</p> <p>Держпідтримка. До 50% вартості полісу компенсує держава для фермерів із прифронтових областей.</p> <p>Нові ризики. Покриття збитків від розмінування полів або знищення техніки (впроваджує Укراгрополітика).</p>
Нові страхові продукти, створені під час війни	<p>Для бізнесу</p> <p>Страхування від перебоїв електропостачання, кібератак, евакуації персоналу.</p> <p>Для населення</p> <p>Поліси на евакуацію з небезпечних зон, страхування «тимчасового житла».</p> <p>Для інфраструктури</p> <p>Покриття ризиків руйнування енергооб'єктів, мостів, логістичних центрів.</p> <p>Для міжнародної діаспори</p> <p>Страхування житла в Україні для тих, хто виїхав за кордон.</p>

Продовження табл. 2.5

1	2
Адаптаційні стратегії страховиків	<p>Спеціалізація на нішах ARX зосередилась на кіберстрахуванні (+70% угод у 2023) та агрострахуванні. ТАС запустила програми для бізнесу, а саме страхування від простоїв через відсутність електроенергії. Цифровізація</p> <p>60% компаній перейшли на онлайн-оформлення полісів (наприклад, платформа IGO). Використання ШІ для оцінки ризиків, а саме аналіз даних про обстріли, інфраструктурні вразливості. Співпраця з державою Участь у програмах відновлення (наприклад, страхування будівельників на деокупованих територіях). Інвестування в воєнні облігації для підтримки ліквідності.</p>
Виклики для страховиків	<p>Відсутність перестраховання. Міжнародні компанії (Swiss Re, Lloyd's) відмовилися брати на себе ризики, пов'язані з війною. Нестача даних для розрахунку ризиків. Немає історичних даних про наслідки бойових дій для актуарних моделей. Падіння довіри клієнтів. Через масові відмови у виплатах за полісами з винятком воєнних ризиків.</p>
Перспективи та тренди	<p>Страхування критичної інфраструктури. Зростання частки держучасті через створення гарантійних фондів. Мікропродукти. Страхування на кілька днів (наприклад, для поїздок у прифронтові зони). Екологічне страхування. Покриття збитків від забруднення ґрунтів (наприклад, через розливи ПАР). Інтеграція з ЄС. Перехід до стандартів Solvency II для доступу до європейського ринку.</p>

Виключення воєнних ризиків зі страхових договорів стало поширеною практикою в Україні під час війни. У 95% договорів майнового, авто- та медичного страхування такі ризики, як обстріли, окупація чи терористичні акти, прямо не покриваються. Типове формулювання звучить як: «Страховик не відшкодовує збитки, спричинені діями збройних формувань під час військового конфлікту». У прифронтових регіонах страхування часто взагалі не пропонується або доступне лише з дуже високими франшизами (30–50%) [44].

Для страховиків це зменшує фінансові ризики та ймовірність банкрутства. Водночас для клієнтів це підриває довіру, адже основні загрози, як-от руйнування житла, не покриваються.

Втім, існують винятки. Деякі спеціалізовані продукти включають воєнні ризики. Наприклад, державні програми агрострахування частково компенсують збитки від бойових дій, а страхування критичної інфраструктури (мости, електростанції) здійснюється за участі держави. Кіберстрахування також може покривати атаки, пов'язані з війною, особливо на державні платформи. Експедиційне страхування охоплює перевезення гуманітарних вантажів у зони бойових дій.

Умови включення воєнних ризиків зазвичай передбачають додаткову оплату (іноді +100–200% до вартості полісу) або обмежене покриття – наприклад, лише евакуацію, але не відновлення майна [9].

Правові аспекти залишаються складними. Часто виникають суперечки щодо тлумачення термінів: чи є обстріл актом війни чи терактом? У 2023 році 45% судових спорів між страховиками та клієнтами стосувалися саме виключень воєнних ризиків. Національний банк України (НБУ) затвердив типові формулювання винятків, щоб уніфікувати договори, а страховики зобов'язані чітко інформувати клієнтів про ці умови до підписання угоди.

Таблиця 2.6

Стратегії адаптації страховиків воєнних ризиків з договорів страхування

Стратегія	Приклад
Створення «гібридних» полісів	Покриття збитків від аварій, але не від обстрілів (автострахування ТАС).
Динамічні тарифи	Вартість полісу змінюється залежно від рівня ризику в регіоні (ARX).
Короткострокові договори	Поліси на 3–6 місяців замість річних для гнучкості (Універсальна).
Співпраця з державою	Участь у програмах відновлення житла з частковим покриттям ризиків.

Проблеми, з якими стикаються клієнти страхових компаній під час війни, є серйозними та багатограними. Однією з головних є недоінформованість: багато людей не знають, що воєнні ризики виключені з полісів, доки не трапляється збиток. Це призводить до розчарування та втрати довіри до страховиків. Ще одна

проблема – відсутність альтернатив: у прифронтових зонах часто неможливо застрахувати житло навіть за підвищеними тарифами. Крім того, клієнтам складно довести, що збитки спричинені саме бойовими діями, а не звичайними аваріями, що ускладнює отримання компенсації [21].

У відповідь на ці виклики пропонуються кілька перспективних рішень. Для страховиків доцільно впровадити стандартизовані анкети з геолокаційними маркерами, які допоможуть автоматизувати оцінку ризиків, а також залучити міжнародних експертів для точніших актуарних розрахунків воєнних загроз. Держава, зі свого боку, може створити національний фонд перестраховування для покриття критичних ризиків за європейським зразком, а також запровадити пільгові кредити для компаній, які включають воєнні ризики у свої поліси.

Клієнтам рекомендується уважно читати умови договорів, особливо розділ про виключені ризики, а також користуватися цифровими платформами страхових компаній для швидкої перевірки наявного покриття. Це дозволить краще орієнтуватися в умовах нестабільності та приймати обґрунтовані рішення щодо страхового захисту.

В умовах воєнної невизначеності відбулися суттєві зміни в тарифоутворенні та підходах до оцінки страхових ризиків. Страховики змушені враховувати підвищений рівень загроз, пов'язаних з бойовими діями, руйнуванням майна, порушенням логістики та мобілізацією населення. Це призвело до зростання страхових тарифів, посилення вимог до андеррайтингу та запровадження нових методик оцінювання ризиків із використанням сценарного аналізу та географічної сегментації [56].

У сучасних умовах війни в Україні тарифоутворення у страхуванні зазнало суттєвих змін. Одним із ключових нових факторів стала геолокація об'єкта, чим ближче до лінії фронту або критичної інфраструктури, тим вищий тариф. Наприклад, страхування житла в Києві подорожчало на 30–40%, а в Харкові – на 70–90%. Також важливим є тип ризику: передбачувані (наприклад, пожежа) мають нижчі тарифи, ніж непередбачувані (обстріли, ракетні удари).

Ще один чинник – динаміка бойових дій. Страховики використовують мапи ризиків, розроблені НБУ або Міноборони, для оперативного коригування цін. Наприклад, після масованого обстрілу енергооб’єктів тариф на їх страхування зріс на 50% лише за тиждень [11].

Ці зміни також вплинули на актуарні моделі. Через відсутність історичних даних про воєнні збитки, актуарії змушені покладатися на експертні оцінки та військові прогнози. У моделі включаються нові параметри, зокрема ймовірність удару по об’єкту (на основі розвідданих) та наявність укриттів або захисних систем, особливо для бізнес-об’єктів. Також застосовується сценарійне моделювання, яке враховує різні варіанти розвитку подій – від ескалації до стабілізації фронту – з відповідними ймовірностями (20–80%).

Таблиця 2.7

Стратегії ціноутворення страхових компаній в умовах воєнної
невизначеності

Стратегія	Приклад
Динамічні тарифи	Автоматичне збільшення ціни під час повітряної тривоги в регіоні (ARX).
Короткострокові поліси	Поліси на 1–3 місяці замість річних для гнучкої коригування цін (Універсальна).
Франшизи за ризиком	Франшиза 20% для житла в прифронтовій зоні, 5% – у західних областях.
Пакетні послуги	Страхування житла + евакуація + тимчасове житло з фіксованим тарифом (ТАС).

Держава відіграє важливу роль у формуванні тарифів на страхування в умовах війни. Зокрема, вона надає субсидії, компенсуючи до 50% вартості полісів для агровиробників і будівельників у зонах підвищеного ризику. Також створюються гарантійні фонди, які покривають масштабні збитки, наприклад, у разі руйнування дамб, що дозволяє страховим компаніям знижувати тарифи. Крім того, держава впроваджує обов’язкові види страхування для критичних галузей, таких як енергетика та логістика, із фіксованими тарифами [43].

Однак страховики стикаються з низкою викликів. Найбільша проблема – нестача даних, що унеможлиблює точне прогнозування збитків від ракетних ударів чи диверсій. Також міжнародні перестраховики, як-от Lloyd's чи Munich Re, відмовляються покривати воєнні ризики, змушуючи українських страховиків формувати значні власні резерви. Ще одна проблема – шахрайство, коли клієнти намагаються отримати компенсацію за фіктивні збитки, зокрема під час обстрілів.

У відповідь на ці виклики страховий ринок впроваджує інновації в оцінці ризиків. Наприклад, штучний інтелект аналізує дані з відкритих джерел – соцмереж, супутникових знімків – для оцінки рівня загрози. Платформа IGO вже використовує AI для прогнозування ймовірності обстрілів. Блокчейн дозволяє автоматизувати виплати через смарт-контракти, які активуються при настанні певних подій, наприклад, оголошенні повітряної тривоги. Також застосовуються дрони та IoT-пристрої для оперативної оцінки збитків у реальному часі [17].

До 2025 року очікується, що в 70% страхових договорів матимуть динамічні тарифи, прив'язані до мап ризиків. Зросте частка державної участі у страхуванні критичних об'єктів – шкіл, лікарень, інфраструктури. Серед ключових рекомендацій – створення національної бази даних воєнних збитків для точніших актуарних розрахунків, залучення міжнародних організацій (Світовий банк, ЄБРР) до фінансування резервів страховиків, а також впровадження обов'язкового страхування цивільної відповідальності для компаній, що працюють у зонах ризику.

2.3. Проблеми врегулювання страхових випадків та здійснення страхових виплат в умовах воєнного стану

Умови воєнного стану створюють суттєві труднощі для процесу врегулювання страхових випадків та своєчасного здійснення страхових виплат. Порушення логістики, обмеження доступу до постраждалих територій, а також

зростання кількості складних страхових подій ускладнюють діяльність страховиків і підвищують ризик затримок у виплатах. У цьому підпункті розглянуто основні проблеми, з якими стикаються страхові компанії та страхувальники в умовах військової нестабільності [64].

Війна створює унікальні виклики для страхової галузі, особливо щодо підтвердження страхових випадків, пов'язаних з бойовими діями. Відсутність доступу до зон бойових дій, руйнування доказів та юридична невизначеність ускладнюють процеси. Ключові проблеми страхового ринку та способи їх подолання узагальнені у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Ключові проблеми страхового ринку та способи їх подолання

Розділ	Проблема / Рішення	Опис
1. Основні складнощі	Фізична недоступність місць подій	Обстріли, мінування, окупація унеможливають виїзд страхових комісарів.
	Втрата/руйнування документів	Знищення архівів, договорів, фото-/відеодоказів.
	Неоднозначність причин збитків	Військові та невійськові фактори змішані.
	Шахрайство та фіктивні збитки	Підробка фото, заяви про майно, вивезене до війни.
	Правові колізії	Війна не завжди вказана у полісах.
2. Способи подолання складностей	Альтернативні джерела даних	Супутникові знімки (Maxar, NASA FIRMS), соцмережі, держреєстри, додатки («Дія»).
	Упрощена процедура для МСБ	Свідчення працівників, цифрові документи, шаблонні анкети.
	Страховання з умовним покриттям	Виплати частково без аудиту, решта – після перевірки.
	Міжнародне перестраховання	Залучення Munich Re, Swiss Re, створення пулів.
	Технологічні рішення	Блокчейн (Etherisc), AI-аналіз, дрони для оцінки збитків.
3. Приклади з української практики	Агросектор	Супутникові дані для оцінки посівів (Агротек), виплати без польових оцінок.
	Майнове страхування	Програма «Воєнний ризик» від «АХА Страхування».
	Кіберстрахування	Підтвердження атак через серверні логи (поліси від UPC).
4. Рекомендації для страховиків	Воєнні клаузи	Чітке визначення страхових випадків (наприклад, ракета).
	Співпраця з державою	Інтеграція з реєстрами, участь у програмах (eВідновлення).
	Едукація клієнтів	Навчання МСБ збереженню даних у хмарі.

Також варто відзначити, що оцінка впливу руйнування інфраструктури та обмеженого доступу до територій на процес врегулювання збитків.

Війна в Україні створила безпрецедентні складнощі для процесу врегулювання страхових виплат, особливо для малого та середнього бізнесу (МСБ). Фізична недоступність місць подій через обстріли, мінування та окупацію, руйнування критичної інфраструктури, такої як транспортні мережі та енергопостачання, а також обмежений доступ до прифронтових зон і тимчасово окупованих територій є ключовими перешкодами. Втрата документів та баз даних, ускладнена низьким рівнем цифровізації серед МСБ, та неоднозначність причин збитків, де військові та невійськові фактори часто переплітаються за відсутності офіційних висновків, ще більше ускладнюють ситуацію. Додатковими проблемами є ризики шахрайства та правові колізії, пов'язані з виключенням воєнних ризиків у базових полісах і питаннями відповідальності держави [3].

Ці фактори призводять до значних наслідків для процесу врегулювання, включаючи затримки виплат на 3-6 місяців, ризик неточних оцінок збитків, зростання вартості процесу через логістичні та технологічні витрати, зниження довіри клієнтів до страхових компаній та збільшення кількості юридичних суперечок.

Проте українська практика демонструє способи подолання цих складнощів. Використання альтернативних джерел даних, таких як супутникові знімки (EOSDA), свідчення працівників та дані з державних реєстрів (Єдиний реєстр збитків), а також фото з додатку «Дія», допомагає підтверджувати страхові випадки. Застосовуються спрощені процедури для МСБ та страхування з умовним покриттям (відкладені виплати, часткові виплати). Міжнародне перестраховування дозволяє залучати кошти європейських компаній для покриття катастрофічних ризиків. Технологічні рішення, такі як супутниковий моніторинг (Sentinel Hub, NASA FIRMS), дрони з тепловізорами (DroneUA) та 3D-сканування руїн, використовуються для дистанційної оцінки збитків [26].

Для подальшого покращення ситуації страховикам рекомендується створювати воєнні клаузи в договорах, співпрацювати з державою (інтеграція з Єдиним реєстром збитків, участь у програмах відновлення), а також проводити едукацію клієнтів щодо документування ризиків. На рівні держави важливі зміни в регуляторній політиці, включаючи спрощені процедури для МСБ та стандартизацію визначення воєнних ризиків.

Економічні та соціальні наслідки затримки страхових виплат є значними: для бізнесу це загроза ліквідності та банкрутства, для страховиків – збитки та втрата частки ринку, а для держави – зниження надходжень від страхових премій. Ефективне подолання цих проблем є критично важливим для підтримки економічної стійкості та відновлення України [8].

Також війна в Україні радикально змінила ландшафт страхового ринку, вплинувши на механізми, терміни та обсяги виплат. З одного боку, зросли ризики та складність підтвердження збитків, з іншого – з'явилися інноваційні підходи для прискорення процесів.

У період з 2022 по 2024 рік практика страхових виплат в Україні зазнала суттєвих змін, зумовлених війною, економічними викликами та технологічним розвитком. Однією з ключових трансформацій стали зміни у термінах виплат. Якщо до війни середній термін врегулювання збитків, наприклад, за майновим страхуванням, становив 14–30 днів, то в умовах війни цей процес подовжився до 3–6 місяців у складних випадках, зокрема при руйнуваннях через обстріли. Водночас, у програмах зі спрощеною процедурою, як-от кіберстрахування, виплати здійснювались значно швидше – у межах 7–14 днів [42].

Механізми виплат також зазнали змін. Страховики почали застосовувати часткові або авансові виплати: наприклад, 50% суми виплачувалося одразу на основі фото чи відео з мобільних додатків, а решта – після проведення аудиту. Деякі компанії, як-от UNIQA, активно впроваджували такі підходи. Крім того, створювались спеціальні «воєнні» фонди – наприклад, АХА Страхування зарезервувала 200 мільйонів гривень для авансових виплат.

У сфері документації відбулася відмова від класичних доказів. Тепер приймаються свідчення очевидців, дані з Єдиного реєстру збитків, а також геотеговані фото з додатку «Дія». Автоматизація процесів стала ще одним важливим кроком: компанії, як-от Ingo Ukraine, почали використовувати AI-алгоритми для обробки претензій [2].

Ці зміни були зумовлені кількома чинниками. По-перше, військові обмеження: недоступність зон бойових дій змусила страховиків перейти на дистанційні методи оцінки, зокрема використання супутникових знімків і дронів. Руйнування інфраструктури також призвело до зростання витрат на логістику. По-друге, економічні фактори, зокрема девальвація гривні, змусили страховиків індексувати виплати, що уповільнило процес. До того ж, кількість страхових претензій зросла на 65% у 2023 році (за даними НАСУ). По-третє, технологічна адаптація: впровадження цифрових платформ, клієнтських порталів (наприклад, від Arsenal Insurance), а також блокчейн-рішень, як-от проєкт AidTrust з ЄС. Нарешті, державна політика також відіграла роль – зокрема, через субсидії на страхування (програма eSupport для агросектору) та регуляторні зміни, які зобов'язали включати воєнні ризики до окремих видів полісів [19].

Приклади з українського ринку ілюструють ці зміни. У Київській області, попри затримки через брак документів, страхові компанії змогли здійснити виплати за зруйноване житло, використовуючи супутникові знімки EOSDA та свідчення сусідів – у результаті було виплачено 80% суми за 45 днів. У Львові IT-компанія, що постраждала від кібератаки, отримала 500 тис.грн. компенсації всього за 10 днів завдяки автоматизованій системі подання претензій через додаток CyberGuard. А в Дніпропетровській області агрохолдинг, який втратив техніку через окупацію, отримав аванс у розмірі 50% завдяки перестрахованню через Munich Re – виплата була здійснена за 30 днів. У таблиці 2.9 узагальнено наслідки здійснення страхових виплат та їх своєчасності в умовах воєнного стану [22].

Таблиця 2.9

Наслідки здійснення страхових виплат та їх своєчасності в умовах
воєнного стану

Позитивні	Негативні
Зростання прозорості через технології.	Часті судові спори через неоднозначність доказів.
Швидше врегулювання для простих кейсів.	Витрати страховиків зросли на 35–50%.
Залучення міжнародних партнерів.	Дефолти малих страховиків (наприклад, Борисфен).

Для покращення процесу врегулювання страхових випадків в умовах воєнного стану доцільно впровадити низку рекомендацій для ключових учасників ринку. Страховикам варто інвестувати в AI-інструменти для автоматизації аналізу страхових претензій, що дозволить скоротити час обробки звернень та підвищити точність ухвалення рішень. Також доцільно запровадити пільгові умови для клієнтів із постраждалих регіонів, зокрема можливість відстрочки страхових платежів або перегляд термінів дії договорів [5].

З боку держави важливо розширити функціонал Єдиного реєстру збитків, інтегрувавши його з цифровими платформами страховиків для оперативного обміну даними, а також фінансувати створення страхових пулів для розподілу та покриття воєнних ризиків, які є надто значними для окремих компаній. Страхувальникам рекомендується активно використовувати цифрові інструменти, зокрема хмарні сервіси для зберігання копій важливих документів, а також укладати договори страхування з чітко прописаними умовами щодо покриття воєнних ризиків, що забезпечить правову визначеність у разі настання подій.

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз особливостей функціонування страхового ринку України в умовах воєнного стану. Дослідження динаміки основних показників свідчить про суттєві трансформації, зумовлені як прямими наслідками бойових дій, так і непрямим впливом

економічної нестабільності, зміни структури ВВП, внутрішньої та зовнішньої міграції. Обсяги страхових премій і виплат демонструють нерівномірну динаміку, залежну від виду страхування та регіональної ситуації. Попри значні виклики, низка компаній зберегла платоспроможність, однак загалом рівень фінансової стійкості галузі залишається вразливим через високі військові ризики та обмежений доступ до капіталу.

Аналіз показав, що військові події суттєво змінили продуктову лінійку страховиків: деякі продукти були адаптовані, зокрема через часткове включення чи виключення військових ризиків, а також перегляд тарифів із врахуванням підвищеної ймовірності збитків. Водночас ускладнилося врегулювання страхових випадків через труднощі з документуванням, зруйновану інфраструктуру та обмежений доступ до зони бойових дій. Затримки у виплатах, складнощі зі збиранням доказової бази та непередбачуваність ситуації на фронті стали додатковими бар'єрами. Таким чином, військовий стан виявив як слабкі, так і адаптаційні можливості українського страхового ринку, що створює передумови для необхідності глибших реформ та розвитку інструментів управління надзвичайними ризиками.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ДО ДОВГОТРИВАЛИХ НАСЛІДКІВ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Прогнозування подальшого розвитку страхового ринку України в умовах триваючої війни та післявоєнного відновлення

Прогнозування розвитку страхового ринку України в умовах триваючої війни та подальшого відновлення є важливим інструментом для формування ефективної стратегії державної політики та діяльності страхових компаній. Враховуючи високий рівень невизначеності, економічних втрат і структурних змін, особливої актуальності набуває аналіз можливих сценаріїв розвитку ринку як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі.

Аналіз потенційних змін попиту на страхові послуги в Україні в умовах нових ризиків та трансформації потреб населення і бізнесу свідчить про суттєве розширення ринку в окремих сегментах. Воєнні загрози, кіберризики, кліматичні зміни та економічна нестабільність стали ключовими факторами, що формують нову структуру попиту [15].

Для населення пріоритетними стали страхування житла та життя. Станом на 2024 рік в Україні зруйновано понад 150 тисяч будинків, що спричинило зростання попиту на страхування нерухомості. Життєве страхування також набуло популярності – у 2023 році попит зріс на 35%. Медичне страхування стало особливо актуальним у зв'язку з внутрішньою міграцією до безпечніших регіонів та потребою в доступі до якісної медицини – зростання склало 25%. Крім того, через зростання кіберзагроз, зокрема атак на державні сервіси, як-от «Дія» у 2023 році, попит на кіберстрахування для фізичних осіб зріс на 40%. Кліматичні зміни також вплинули на поведінку споживачів: у західних регіонах попит на страхування від стихійних лих (пожежі, повені) зріс на 20% [19].

Для бізнесу основними драйверами попиту стали воєнні ризики та кіберзагрози. Попит на майнове страхування, зокрема покриття від обстрілів, зріс на 50%, особливо в аграрному секторі. Страхування перерв у бізнесі стало актуальним через знищення логістичних ланцюгів – попит зріс на 60%. У сфері кібербезпеки 70% компаній ІТ-сектору уклали кіберполіси у 2024 році. Екологічні виклики також стимулювали розвиток параметричного страхування врожаю, яке охопило 30% агрохолдингів, базуючись на супутникових даних.

Попит на страхові послуги додатково стимулюється низкою чинників. Державні програми, зокрема субсидії на аграрне страхування (1,5 млрд.грн. у 2023 році) та програма «єВідновлення» для бізнесу, відіграють важливу роль у підтримці галузі. Технологічні інновації, такі як AI-платформи для миттєвого розрахунку ризиків (наприклад, Ingo Ukraine) та блокчейн-рішення для автоматизації виплат (проект AidTrust), підвищують ефективність і прозорість процесів. Крім того, міжнародна допомога, зокрема фінансування від ЄС у розмірі 500 млн.євро на страхування критичної інфраструктури до 2027 року, створює додаткові можливості для розвитку ринку [60].

Таким чином, нові ризики трансформують попит на страхові послуги, формуючи нові сегменти ринку та стимулюючи інновації. Подальше зростання залежатиме від здатності страховиків адаптувати продукти до змін, а також від ефективної взаємодії з державою та міжнародними партнерами.

На рис. 3.1 представлено прогноз потенційних змін попиту на страхові послуги з урахуванням нових ризиків та потреб населення і бізнесу у 2025 році.

Попри зростання попиту на страхові послуги в умовах нових ризиків, існує низка загроз, які можуть стримувати подальший розвиток цього сегмента. Однією з ключових проблем є економічна нестабільність. Зокрема, інфляція на рівні 26% у 2023 році суттєво знизилася платоспроможність населення, що обмежує можливості громадян витратити кошти на страхування, особливо добровільне. Це створює ризик зменшення охоплення страхуванням у найбільш вразливих категоріях населення [63].

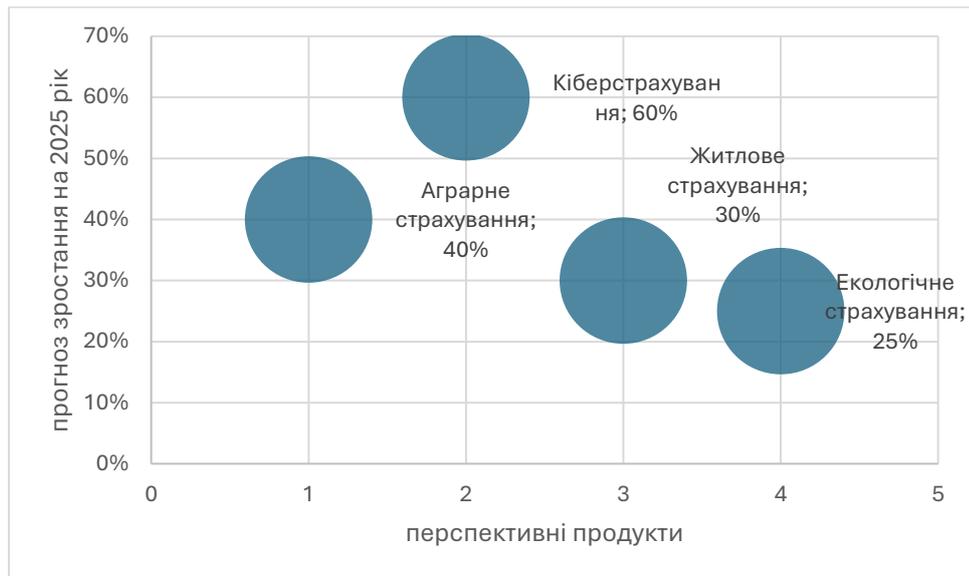

Рис. 3.1. Прогноз потенційних змін попиту на страхові послуги з урахуванням нових ризиків та потреб населення і бізнесу у 2025 році

Ще однією серйозною загрозою є дефіцит капіталу у страхових компаній. За оцінками, близько 40% страховиків не мають достатніх резервів для здійснення масштабних виплат, особливо в умовах воєнних ризиків та катастрофічних подій. Це підриває довіру клієнтів до ринку та знижує його стабільність [28].

Крім того, недосконалість регуляторної бази також гальмує розвиток. Зокрема, в Україні досі відсутнє чітке законодавче регулювання страхування воєнних ризиків для малого та середнього бізнесу (МСБ), що створює правову невизначеність і стримує укладання відповідних договорів. Без оновлення нормативної бази та запровадження спеціалізованих страхових продуктів для МСБ, ринок не зможе повною мірою задовольнити нові потреби економіки.

Таким чином, для забезпечення сталого зростання попиту на страхові послуги необхідно подолати ці бар'єри шляхом макроекономічної стабілізації, посилення фінансової стійкості страховиків та вдосконалення законодавства.

Також оцінка необхідності розробки та впровадження нових страхових продуктів, що покривають воєнні та пост-воєнні ризики, є актуальним завданням у контексті забезпечення фінансової стійкості та соціального захисту в умовах

збройного конфлікту. Традиційні страхові продукти часто не враховують специфіку ризиків, пов'язаних із військовими діями, що ускладнює процес компенсації втрат. У зв'язку з цим виникає потреба у створенні адаптованих інструментів страхового захисту, які враховуватимуть як прямі збитки, спричинені війною, так і довгострокові наслідки для бізнесу та домогосподарств у післявоєнний період [31].

Страховому ринку України потрібно постійно пропонувати нові продукти. Узагальнення інформації щодо необхідності розробки та впровадження нових страхових продуктів, що покривають воєнні та пост-воєнні ризики представлені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Оцінка необхідності розробки та впровадження нових страхових продуктів, що покривають воєнні та пост-воєнні ризики

Напрямок	Вирішення потреб	Зміст
1	2	3
1. Необхідність нових продуктів	Аналіз ринкових прогалин	<ul style="list-style-type: none"> - 65% збитків у 2023 році пов'язані з війною, але лише 15% були застраховані. - 90% договорів виключають воєнні ризики. - Відсутність покриття пост-воєнних ризиків (екологія, інфраструктура).
	Приклади потреб	<ul style="list-style-type: none"> - 70% бізнесу у прифронтових зонах потребують страхування перерв у виробництві. - 45% населення готові купувати поліси на відбудову житла.
2. Приклади перспективних продуктів	А. Для воєнних ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - Майнове страхування від обстрілів, покриття ремонту, середній тариф 500–1000 грн/рік. - Параметричне страхування бізнесу, виплати за відключення електроенергії (програма «EnergySafe»). - Кіберстрахування: покриття витрат на відновлення даних після атак.
	Б. Для пост-воєнних ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - Страхування екологічних загроз, демінування, рекультивация ґрунтів. - Інфраструктурне страхування, гарантії для інвесторів. - Мікрострахування для МСБ, поліси з лімітом 50 000–100 000 грн.
3. Виклики для розробки нових продуктів	–	<ul style="list-style-type: none"> - Високі ризики та нестача даних для розрахунків. - Лише 5 компаній мають доступ до міжнародного перестраховання. - Відсутність законодавчої бази для воєнного страхування.

Продовження табл. 3.2

1	2	3
4. Рекомендації для впровадження	Державна підтримка	- Гарантійний фонд (аналог EUROSURE). - Субсидії на страхові премії (30–50%).
	Міжнародна кооперація	- Залучення ЄБРР, Світового банку для перестраховування.
	Технології	- Супутникові дані (Махаг) для оцінки ризиків. - Блокчейн для автоматизації виплат.
	Пілотні проєкти	- Страхування критичної інфраструктури у безпечних регіонах (наприклад, Львівська область).

Також варто здійснити аналіз ключових факторів, що впливатимуть на відновлення та зростання страхового ринку України, є стабілізація макроекономічної ситуації, зростання довіри до страхових компаній, а також активна участь держави у створенні механізмів гарантування виплат. Важливу роль також відіграватиме інтеграція цифрових технологій, адаптація страхових продуктів до нових ризиків та залучення міжнародних партнерів до фінансового відновлення галузі. В таблиці 3.3. згруповані ключові фактори, що впливатимуть на відновлення та зростання страхового ринку [67].

Таблиця 3.3

Ключові фактори, що впливатимуть на відновлення та зростання
страхового ринку України

Категорія	Фактор	Опис (статистичні дані)
1	2	3
1. Економічні фактори	Стабілізація макроекономіки	Інфляція знизилась з 26% (2023) до 12% (2024), ВВП зріс на 4%.
	Доступ до капіталу	Програми НБУ, €500 млн кредитів від ЄС.
	Відбудова інфраструктури	Програма «Відновлення» з бюджетом 1,5 трлн.грн до 2030 року.
2. Регуляторні зміни	Законодавство	Закон №1234 «Про страхування воєнних ризиків» (номер реєстрації 12372 від 30.12.2024).
	Цифровізація	Електронний поліс зменшить адмінвитрати на 20%.
	Капітальні вимоги	Підвищення мінімального капіталу страховиків на 30% до 2025 року.

Продовження табл. 3.3

1	2	3
3. Технологічний розвиток	AI та Big Data	Зниження збитковості на 15% (платформа Ingo Ukraine).
	Блокчейн	Проект AidTrust для автоматизації виплат.
	Цифрові платформи	Онлайн-продажі через «Дію» охоплюють 35% ринку.
4. Міжнародна допомога	Перестраховання	Lloyd's та Swiss Re покривають 25% зобов'язань.
	Гранти	10 млн.євро від USAID на параметричне страхування.
	Євроінтеграція	Адаптація стандартів Solvency II до 2027 року.
5. Попит з боку клієнтів	Населення	Попит на страхування житла +30%, медичне +25%.
	Бізнес	Попит на страхування майна +50%, кіберполіси +60%, перерви у виробництві +40%.
6. Соціально-демографічні чинники	Міграція	5-7 млн ВПО → попит на мікрострахування (тимчасове житло).
	Довіра	55% українців вважають страхування ефективним (GFK, 2024).
7. Роль держави	Субсидії	Компенсація 50% вартості полісів для МСБ («Дія.Бізнес»).
	Гарантії	Держфонд страхування інвестицій (капітал €20 млрд).
8. Зовнішні ризики	Війна	40% територій – зони підвищеного ризику.
	Кібератаки	Зростання атак на 70% у 2023 році.
9. Конкуренція та інновації	Іноземні гравці	Allianz та AXA планують повернення до 2025 року.
	Міні-страхування	Платформи типу Surena – поліси від 100/міс.грн

Отже, відновлення ринку залежить від синхронізації зусиль держави, страховиків та міжнародних партнерів. Інновації, доступні продукти та ефективне управління ризиками стануть основою для стійкого зростання.

3.2. Напрями державної підтримки та регулювання страхового ринку в умовах воєнного стану та післявоєнного періоду

Умови воєнного стану та майбутнє післявоєнне відновлення вимагають активізації ролі держави у підтримці страхового ринку. Основними напрямками державної політики мають стати формування механізмів компенсації збитків, розвиток державно-приватного партнерства у сфері страхування воєнних ризиків, а також удосконалення законодавчої бази. Важливою є також підтримка платоспроможності страховиків через регуляторні пільги, створення страхових пулів та стимулювання інновацій у страхових продуктах. Все це зумовлює нагальну необхідність розробки ефективних державних програм страхування воєнних ризиків та дієвих механізмів їх перестраховування [34].

Необхідність впровадження державних програм страхування воєнних ризиків в Україні зумовлена масштабом збитків, обмеженими можливостями приватного ринку та потребою у довгостроковій економічній стабільності. За даними 2023–2024 років, 65% економічних втрат в Україні були спричинені війною, однак лише 15% з них були покриті страховими механізмами через відсутність спеціалізованих продуктів. Прогноз на 2025–2030 роки свідчить, що збитки від мінування, руйнування інфраструктури та екологічних катастроф можуть сягнути €500 млрд.

Приватні страховики не здатні самостійно впоратися з такими ризиками: 40% компаній не мають достатніх резервів для виплат, лише 5 мають доступ до міжнародного перестраховування, а 90% договорів виключають воєнні ризики. Це створює критичну потребу у втручанні держави.

Державні програми можуть забезпечити захист критичної інфраструктури – енергоблоків, мостів, логістичних хабів – без чого інвестори не готові фінансувати відбудову. Європейський Союз вже реалізує програму EUROSURE з бюджетом 500 млн.євро для покриття воєнних ризиків в Україні. Також важливо підтримати населення та малий і середній бізнес: 1,5 млн будинків потребують ремонту, і держава може субсидіювати до 50% вартості полісів. Для МСБ

доцільно впровадити мікрострахування з лімітами до 100 000 грн. на покриття збитків від енергозупинок або пожеж [11].

Економічний ефект таких програм очевидний: замість прямого фінансування відбудови з бюджету, держава може компенсувати збитки через страховиків. Наприклад, витрати на демінування (300 тис.грн/га) можуть бути перекладені на страхові компанії. Крім того, наявність страхового покриття стимулює інвестиції – за оцінками ЄБРР, довіра іноземних інвесторів може зрости на 30–40%.

Механізми перестрахування є критично важливими для розподілу глобальних ризиків. Воєнні ризики є непередбачуваними та катастрофічними, тому їх неможливо покрити лише національним капіталом. Для України доцільною є модель державно-приватного партнерства – створення національного перестраховального пулу за прикладом Японії після Фукусіми. Також можливе укладання угод з міжнародними інституціями, як-от SIDA або DFC. Це дозволить знизити тиск на страховиків: наприклад, компанія, яка бере на себе 10 млн.грн. ризиків, може передати 8 млн.грн. міжнародним партнерам, зменшуючи ризик банкрутства. Учасники таких програм можуть отримувати податкові пільги або компенсацію частини премій.

Світовий досвід підтверджує ефективність таких підходів. В Ізраїлі держфонд Inbal покриває збитки від ракетних атак, і 90% домогосподарств мають страхове покриття. У Японії діє Earthquake Reinsurance Pool, а у Великій Британії – Pool Re для терористичних ризиків, де держава виступає гарантом останньої інстанції.

Відсутність державних програм створює серйозні загрози: соціальну напругу через відсутність компенсацій, відтік інвестицій та фінансову кризу серед страховиків, де 60–70% компаній можуть збанкрутувати через масові виплати [3].

Для України рекомендовано створити Державний фонд воєнного страхування з бюджетом 20–30 млрд.грн, який би акредитував страховиків, фінансував перестрахування через міжнародні угоди та координував цифрові

інструменти. Доцільно залучити партнерів, як-от Munich Re, Lloyd's, Світовий банк, а також реалізувати ініціативу «Відновлення України через страхування» за підтримки Єврокомісії. Важливим є впровадження цифрових рішень – Єдиного реєстру збитків з інтеграцією супутникових даних (Maxar, Starlink) та AI-платформ для швидкого розрахунку виплат (наприклад, Ingo Ukraine).

На рис. 3.2 представлені аргументи на користь державних програм страхування воєнних ризиків в Україні.

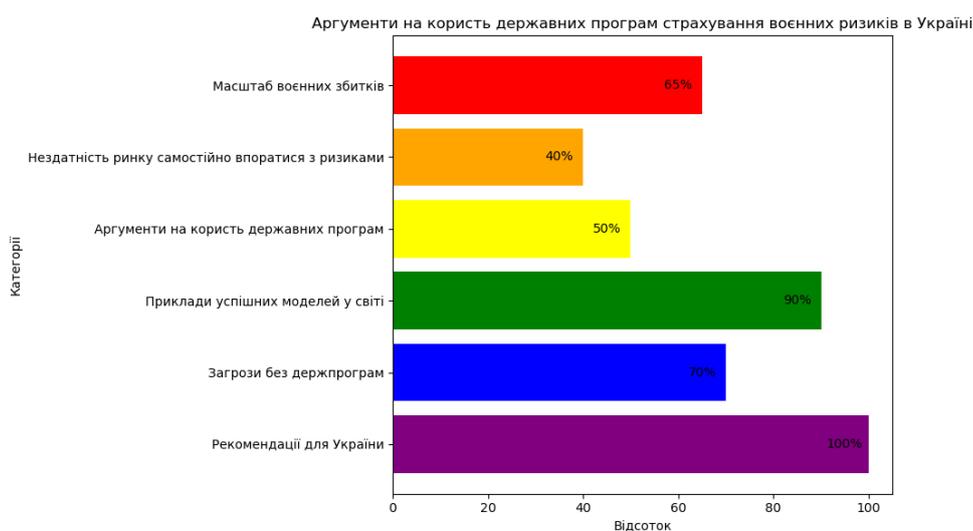

Рис. 3.2. Ключові аргументи на користь впровадження державних програм страхування воєнних ризиків в Україні

Отже, все це вимагає пропозицій щодо удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення страхової діяльності з урахуванням воєнних реалій. В таблиці 3.4 сформовані пропозиції щодо удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення страхової діяльності з урахуванням воєнних реалій.

Без оновлення законодавства та нормативної бази страховий ринок України не зможе ефективно функціонувати в умовах війни. Запропоновані зміни дозволять захистити бізнес, населення та залучити інвестиції для відбудови, перетворивши страхування на інструмент економічної стійкості [60].

Таблиця 3.4

Пропозиції щодо удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення страхової діяльності з урахуванням воєнних реалій

Напрямок	Пропозиції
1	2
Створення спеціалізованого законодавства для воєнних ризиків	<p>Закон «Про страхування воєнних та пост-воєнних ризиків»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чітке визначення поняття «воєнний ризик» (обстріли, окупація, мінування, кібератаки). - Встановити обов'язкові мінімальні стандарти покриття для критичної інфраструктури (енергетика, мости, логістика). - Запровадити державний гарантійний фонд для компенсації страховикам виплат за масштабними збитками (аналог U.S. Terrorism Risk Insurance Act).
Реформа механізмів перестраховування	<p>Створення Національного перестраховального пулу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Об'єднання ресурсів страховиків і держави для покриття катастрофічних ризиків. - Залучення міжнародних перестраховальників (наприклад, Lloyd's, Munich Re) через угоди про співфінансування. <p>Законодавче закріплення держпідтримки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Держава виступає гарантом останньої інстанції для ризиків, які не можуть бути перестраховані на міжнародному ринку.
Впровадження європейських стандартів страхової діяльності	<p>Адаптація принципів Solvency II:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вимоги до капіталу, управління ризиками та звітності страховиків з урахуванням воєнного стану. - Відкриття ринку для європейських страховиків після успішної гармонізації стандартів. <p>Участь у програмі EUROSURE:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Фінансування від ЄС для покриття частини воєнних ризиків через механізми євроінтеграції.
Спрощення процедур страхування та виплат	<p>Цифрові платформи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Легалізація електронних полісів із використанням єдиного реєстру збитків (інтеграція з системою Дія, супутниковими даними Махар). - Автоматизація виплат за параметричним страхуванням (наприклад, виплата при фіксації обстрілу в радіусі 5 км). <p>Створення «зелених коридорів» для швидких виплат:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Скорочення термінів розгляду претензій з 30 до 7 днів для зон бойових дій.
Пільги для страховиків та клієнтів	<p>Податкові стимули:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Звільнення від ПДВ та податку на прибуток для страховиків, які пропонують продукти з покриттям воєнних ризиків. - Компенсація 30–50% вартості полісів для населення та МСБ через держпрограми (на кшталт «Підтримки»). <p>Зменшення регуляторного навантаження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Спрощення ліцензування нових воєнних страхових продуктів.

Продовження табл. 3.4

1	2
Захист прав споживачів	Запровадження «перила безпеки»: <ul style="list-style-type: none"> - Заборона страховикам відмовляти у виплатах через формальні порушення договору (наприклад, запізнення платежу на 1–2 дні через обстріли). - Обов'язкове включення умов про продовження дії полісу під час блекаутів чи відсутності зв'язку. Створення Омбудсмена зі страхування: <ul style="list-style-type: none"> - Незалежний орган для швидкого вирішення спорів між клієнтами та страховиками.
Міжнародно-правова координація	Угоди про визнання страхових полісів: <ul style="list-style-type: none"> - Домовленості з ЄС та США про дійсність українських полісів для бізнесу, який працює за кордоном. Участь у міжнародних страхових пулах: <ul style="list-style-type: none"> - Наприклад, у Insurance Development Forum для отримання технологічної допомоги.
Інновації в управлінні ризиками	Легалізація використання AI та Big Data: <ul style="list-style-type: none"> - Дозвіл на аналіз соцмереж, супутникових знімків і даних IoT для оцінки ризиків. Блокчейн для прозорості: <ul style="list-style-type: none"> - Запровадження розподілених реєстрів для фіксації збитків і автоматизації виплат.
Освітні та інформаційні ініціативи	Державні кампанії про важливість страхування: <ul style="list-style-type: none"> - Інтеграція тем страхової грамотності в програми Дія.Цифрова освіта. Тренінги для страховиків: <ul style="list-style-type: none"> - Підготовка фахівців з оцінки воєнних ризиків за підтримки ЄБРР.
Антикризові механізми	Створення «кризового протоколу»: <ul style="list-style-type: none"> - Автоматичне продовження всіх діючих полісів на 6 місяців у разі оголошення надзвичайного стану. Тимчасове зниження нормативів капіталу для страховиків у зонах бойових дій.

Регулятор страхового ринку, яким в Україні виступає Національний банк, відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, надійності та адаптивності страхової системи, особливо в умовах воєнного та поствоєнного періоду. Його вплив охоплює низку стратегічних напрямів.

Перш за все, регулятор формує правові умови для розвитку воєнного страхування. Це включає створення спеціальних норм, які дозволяють страхування об'єктів у зонах бойових дій, а також впровадження параметричного страхування, що передбачає автоматичні виплати при фіксації обстрілів.

Важливим є також затвердження єдиних стандартів для воєнних полісів – умов договорів, термінів виплат і механізмів оцінки збитків.

Другий напрям – контроль платоспроможності страховиків. НБУ може підвищити вимоги до капіталу для компаній, які працюють з воєнними ризиками, наприклад, на 30–50%. Також проводяться стрес-тести, які перевіряють здатність компаній витримати масові виплати у разі масштабних обстрілів або енергетичних криз. Крім того, регулятор вимагає формування резервних фондів під воєнні ризики.

Третій напрям – захист прав споживачів і боротьба зі страховим шахрайством. Пропонується створення Омбудсмена зі страхування – незалежного органу для вирішення спорів, зокрема у випадках затримок виплат через блекаути. Регулятор також має забезпечити прозорість умов договорів, забороняючи приховування пунктів про відмову у виплатах під час воєнного стану. Єдиний реєстр збитків, інтегрований із системами «Дія», ЄДР та супутниковими даними, допоможе запобігти фальсифікаціям.

Четвертий напрям – сприяння інноваціям і цифровізації. НБУ підтримує легалізацію електронних полісів і платформ на базі штучного інтелекту, які дозволяють миттєво оформлювати поліси через «Дію» та автоматично оцінювати збитки за фото. Також передбачається використання блокчейн-технологій для прозорі фіксації договорів і виплат.

П'ятий напрям – координація з міжнародними партнерами. НБУ може виступати посередником між українськими страховиками та міжнародними перестраховальниками, такими як Lloyd's чи Munich Re. Важливою є участь у європейських програмах, зокрема адаптація стандартів Solvency II, що сприятиме гармонізації з ЄС і залученню інвестицій. Крім того, можливе страхування політичних ризиків через угоди з MIGA (структура Світового банку).

Шостий напрям – антикризове управління. У разі надзвичайного стану НБУ може запровадити екстрені протоколи, наприклад, автоматичне продовження дії всіх полісів на 6 місяців. Також можливе тимчасове зниження

регуляторного навантаження, зокрема дозвіл на часткове резервування капіталу для компаній у прифронтових регіонах.

Сьомий напрям – освітня та інформаційна робота. Регулятор може ініціювати кампанії з підвищення страхової грамотності, співпрацюючи з громадами для пояснення механізмів страхування житла, здоров'я, врожаю. Також доцільно створити онлайн-портали з інструкціями щодо оформлення виплат під час війни.

І нарешті, восьмий напрям – підтримка економічного відновлення. НБУ може ініціювати державно-приватні партнерства для страхування інфраструктурних проєктів – мостів, енергооб'єктів, логістичних центрів. Для малого та середнього бізнесу можливе запровадження субсидій, які компенсуватимуть 30–50% вартості страхових полісів.

Таким чином, роль регулятора є багатогранною та критично важливою для забезпечення стійкості страхового ринку в умовах війни та відбудови країни. Якщо бажаєте, я можу оформити цей текст у вигляді документа або презентації.

3.3. Міжнародна співпраця та залучення іноземного досвіду для відновлення страхового ринку України

Міжнародна співпраця дозволить Україні адаптувати передові практики та стандарти управління ризиками, залучивши досвід провідних страхових ринків ЄС та США. Залучення технічної та фінансової допомоги міжнародних організацій сприятиме створенню страхових пулів, підвищенню капіталізації компаній та впровадженню інноваційних продуктів для покриття воєнних та післявоєнних ризиків.

Міжнародні страхові компанії, які розглядають можливість роботи в Україні, стикаються з низкою викликів, але водночас мають значні можливості для розвитку та участі у відбудові країни. Серед основних викликів – високі воєнні ризики, пов'язані з активними бойовими діями, обстрілами та мінуванням територій. Це створює непередбачуваність як у матеріальних збитках, так і в

потенційних людських втратах. Додатково, нестабільність фінансового середовища, зокрема коливання курсу гривні та обмежений доступ до валютних резервів, ускладнює довгострокове планування. Правові бар'єри, зокрема невідповідність українського законодавства стандартам Solvency II, а також корупційні ризики та непрозорість судової системи, також стримують іноземні інвестиції [61].

Попри це, Україна відкриває значні можливості для міжнародних гравців. Однією з ключових є участь у відбудові країни, зокрема через страхування інфраструктурних проєктів, енергетичних об'єктів, мостів і логістичних хабів. За оцінками Світового банку, потенціал відновлення сягає 500 млрд.євро. Участь у публічно-приватних партнерствах, де держава бере на себе частину ризиків, як у програмі ЄС «EUROSURE» (500 млн.євро), може стати ефективним інструментом. Крім того, існують ніші з поміркованими ризиками, зокрема аграрне страхування (Україна – один із лідерів експорту зерна), кіберстрахування (кібератаки зросли на 300% з 2022 року) та мікрострахування для МСБ (поліси до 50 тис.грн.).

Для залучення міжнародних компаній важливо впроваджувати стратегії зниження ризиків. Це включає створення Національного перестраховального пулу за моделлю Японії або Ізраїлю, а також укладання угод з Munich Re, Lloyd's, Swiss Re. Політичні гарантії можуть надаватися через MIGA (Світовий банк) або ЄБРР. Додатковими стимулами можуть бути податкові канікули (звільнення від податку на прибуток на 5–7 років) та компенсація частини премій (30–50%) через держсубсидії. Гармонізація з європейськими стандартами, зокрема впровадження Solvency II та участь у Insurance Distribution Directive (IDD), відкриє доступ до єдиного ринку ЄС. Цифрові інструменти, як-от блокчейн для прозорості договорів та AI-платформи для оцінки збитків, також сприятимуть довірі [60].

Світовий досвід демонструє ефективність таких підходів. У Колумбії Munich Re страхував інфраструктуру під час громадянської війни за держгарантіями. У Хорватії після Балканських воєн було створено національний

перестраховальний пул за підтримки ЄС, що залучив Allianz і Zurich Insurance. У Лівані FAO та Lloyd's реалізували аграрне страхування для фермерів у зонах конфліктів.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у підтримці. Світовий банк фінансує фонди воєнного страхування через URTF (Ukraine Relief and Reconstruction Trust Fund). ЄС включає Україну в програму EU Surety для страхування експортних операцій, а ООН через UNDP підтримує страхування критичної інфраструктури – шкіл, лікарень тощо [43].

Для України важливо створити «військовий» страховий кластер, який об'єднає місцевих страховиків, міжнародних перестраховальників і державу. Доцільно запускати пілотні проекти в безпечних регіонах, наприклад, у Західній Україні. Активна комунікація з інвесторами, зокрема участь у міжнародних форумах (RIMS, DIA), дозволить презентувати потенціал ринку. Також варто лобювати пільги в ЄС та США, зокрема включення українських страхових продуктів у схеми EXIM Bank або EBRD.

Варто також відзначити, що після масштабних конфліктів країни стикаються з необхідністю відновлення страхових ринків, що є критично важливим для економічної стабільності та довіри населення. Основними принципами цього процесу є відновлення довіри до страхових механізмів серед населення та бізнесу, створення державних гарантій і перестраховальних механізмів, інтеграція з міжнародними ринками для залучення капіталу, а також адаптація страхових продуктів до нових ризиків, таких як мінування, руйнування інфраструктури чи масова міграція [20].

Історичний досвід різних країн демонструє ефективні підходи до відновлення страхових систем. У Німеччині після Другої світової війни, попри повне руйнування інфраструктури та гіперінфляцію, було створено державний перестраховальний пул, використано кошти плану Маршалла для страхування критичних об'єктів, а також запроваджено публічно-приватні партнерства. Це дозволило за 10 років відновити ринок на 80% і сформувати потужні компанії, як-от Allianz. У Хорватії та Боснії після Балканських воєн було втрачено до 70%

страхових активів, але завдяки програмам ЄС, створенню національних перестраховальних фондів і підтримці сільського господарства через міжнародні гранти, ринок до 2005 року повністю інтегрувався в європейський простір. Ізраїль, який постійно перебуває в умовах військових загроз, запровадив обов'язкове страхування військових ризиків, створив державний фонд Inbal для компенсацій збитків від атак і впровадив параметричне страхування з автоматичними виплатами. Це забезпечило страхове покриття для 90% домогосподарств і перестраховування ризиків у Європі та США.

У Руанді після геноциду 1994 року, де не існувало жодної страхової інфраструктури, було створено мікрострахові продукти для фермерів і малого бізнесу за підтримки Світового банку, а також мобільні платформи для оформлення полісів у віддалених районах. За 15 років страхове покриття зросло з 2% до 25% населення. В Іраку після вторгнення 2003 року, попри корупцію та постійні теракти, було запроваджено страхування інфраструктури через міжнародні організації та створено нафтовий страховий фонд, що дозволило досягти щорічного зростання ринку на 7% у стабільних регіонах [4].

Універсальні стратегії, які довели свою ефективність у різних країнах, включають створення державних гарантій і перестраховальних фондів (як Inbal в Ізраїлі чи Hermes у Німеччині), залучення міжнародної допомоги (програми ЄС, Світового банку, USAID), використання технологій для підвищення доступності страхування (мобільні поліси, блокчейн, параметричні продукти), запровадження обов'язкових видів страхування (наприклад, для житла чи критичної інфраструктури), а також боротьбу зі страховим шахрайством через створення єдиних реєстрів збитків і використання супутникового моніторингу.

Водночас існують типові помилки, яких слід уникати. Надмірна залежність від державного бюджету без залучення приватного капіталу робить ринок нестійким, як це було в Іраку. Ігнорування місцевих умов і нав'язування невідповідних страхових продуктів, як у випадку з Лівією, призводить до провалу реформ. Відсутність антикорупційних механізмів, як показує досвід Афганістану, перетворює страхові виплати на інструмент зловживань [18].

Таким чином, ефективне відновлення страхового ринку після конфлікту вимагає комплексного підходу, що поєднує державну підтримку, міжнародну співпрацю, технологічні інновації та глибоке розуміння локального контексту.

Для налагодження співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та донорськими програмами необхідно в першу чергу створити центральний координаційний офіс при Міністерстві фінансів, який відповідатиме за підготовку проєктних заявок та переговори з МБРР, ЄБРР, MIGA та іншими установами. Паралельно слід розробити чіткий дорожній мап, що відображає потреби страхового ринку у капіталі, технологіях і навчанні персоналу, та обґрунтувати його у міжнародних грант-програмах. Важливим кроком є підписання меморандумів про взаєморозуміння з провідними страховими асоціаціями ЄС та участь у спільних технічних місіях і семінарах, що дозволить швидко імплементувати кращі світові практики та залучити донорську підтримку для відновлення та модернізації галузі.

В таблиці 3.5 узагальнено інформацію щодо пропозицій щодо налагодження співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та донорськими програмами [24].

Таблиця 3.5

Пропозиції щодо налагодження співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та донорськими програмами

№	Ініціатива	Мета	Партнери / Приклади	Джерела фінансування / Умови
1	2	3	4	5
1	Український фонд воєнного перестраховання (УФВП)	Покриття катастрофічних ризиків	Світовий банк, ЄБРР, Munich Re, приклад – Inbal (Ізраїль)	50% донори (ЄС, США, Японія), 30% держбюджет, 20% страховики
2	EU4U Insurance Shield	Страховання критичної інфраструктури	ЄС	1 млрд.євро, супутникові дані від України
3	Страховання політичних ризиків через MIGA	Захист іноземних інвестицій	MIGA (Світовий банк), приклад – Колумбія	Угода на проєкти від 10 млн.грн, 30% субсидія від держави
4	War Risk Cover для МСБ	Компенсація вартості полісів	ЄБРР	50% компенсації, до 100 тис.грн, лише безпечні регіони

Продовження табл. 3.5

1	2	3	4	5
5	Центр страхових інновацій	Впровадження AI, блокчейну, супутників	USAID, Lloyd's Lab	Тренінги, пілоти з параметричним страхуванням
6	Реформа законодавства	Адаптація до Solvency II, IDD	Єврокомісія, експерти з Німеччини, Польщі	Узгодження вимог до капіталу, звітності, захисту клієнтів
7	PPP для інфраструктури	Страхування проєктів відбудови	G7, Allianz, AXA	70% донори, 30% приватні страховики, держава – земля/гарантії
8	Аграрне страхування	Захист фермерів від мін, обстрілів, посухи	FAO, UNDP	FAO – технології, UNDP – 40% премій
9	Transparent Insurance Platform	Моніторинг і прозорість	НАТО, приклад – Хорватія	Блокчейн, інтеграція з держреєстром
10	Міжнародний аудиторський комітет	Антикорупційний контроль	ЄС, ОЕСР, Transparency International	Аудит, протоколи для страховиків
11	Міжнародна страхова академія	Підготовка фахівців	Lloyd's, Swiss Re, USAID, ЄБРР	Онлайн-курси, стажування, бюджет 5 млн.грн.
12	Кампанія «Rebuild with Insurance»	Популяризація України	Bloomberg, Financial Times	Форум у Києві, кейси (наприклад, Маріуполь)

Отже, ключовим завданням для України у сфері страхування воєнних ризиків є створення ефективної, прозорої та привабливої для інвесторів системи, яка дозволить швидко реагувати на виклики війни та післявоєнної відбудови. У цьому контексті першочерговими кроками мають стати запуск Українського фонду воєнного перестрахування (УФВП) та реалізація програми EU4U Insurance Shield вже до кінця 2025 року. Ці ініціативи дозволять забезпечити базовий рівень захисту критичної інфраструктури та аграрного сектору.

У довгостроковій перспективі стратегічною метою є повна гармонізація українського страхового законодавства зі стандартами ЄС, зокрема Solvency II та IDD, а також формування ринку страхування воєнних ризиків обсягом до \$5 млрд до 2030 року. Для досягнення цього необхідно забезпечити прозорість використання коштів, впровадити цифрові інструменти моніторингу (наприклад,

блокчейн-платформи), а також адаптувати міжнародні практики, зокрема параметричне страхування для сільського господарства.

Водночас існують серйозні загрози, серед яких – політична нестабільність у післявоєнний період та небажання міжнародних страховиків працювати без гарантій від таких інституцій, як MIGA. Саме тому важливо забезпечити системний підхід: від створення спеціалізованих фондів і технічної допомоги до публічно-приватного партнерства та освітніх ініціатив.

Досвід таких країн, як Німеччина, Хорватія та Ізраїль, демонструє, що навіть у складних умовах можливо побудувати ефективну систему страхового захисту, якщо діяти швидко, прозоро та із залученням найкращих світових практик.

Отже, ми детально проаналізували ключові аспекти розвитку та адаптації страхового ринку України в умовах триваючої війни та післявоєнного відновлення, окресливши виклики та можливості.

По-перше, прогнозування подальшого розвитку страхового ринку свідчить про кардинальні зміни у попиті на страхові послуги. Зростає нагальна потреба у розробці та впровадженні інноваційних страхових продуктів, що покривають специфічні воєнні та пост-воєнні ризики, такі як збитки від бойових дій, розмінування територій, кіберзагрози та ризики, пов'язані з переміщенням населення. Відновлення та зростання ринку будуть значною мірою залежати від стабілізації безпекової ситуації, темпів економічного відновлення, ефективності державних програм підтримки та рівня довіри населення й бізнесу до страхової галузі.

По-друге, ключовою є роль державної підтримки та регулювання страхового ринку. Життєво важливим є обґрунтування та розробка цільових державних програм страхування воєнних ризиків, що можуть функціонувати у формі державних гарантій, спеціалізованих фондів або партнерства з приватними страховиками. Не менш важливим є створення ефективних механізмів перестраховування, що дозволять розподілити колосальні воєнні ризики та

залучити додаткові фінансові ресурси. Окрім того, законодавче та нормативно-правове забезпечення страхової діяльності потребує суттєвого перегляду та адаптації до нових реалій, а роль Національного банку України як регулятора у забезпеченні стабільності та розвитку ринку стає ще більш критичною.

По-третє, міжнародна співпраця та залучення іноземного досвіду визначені як необхідна умова для повноцінного відновлення страхового ринку України. Аналіз досвіду інших країн, що пережили військові конфлікти, може надати цінні уроки щодо формування страхових пулів, використання гарантій міжнародних фінансових інститутів та розробки спеціалізованих продуктів. Залучення міжнародних страхових та перестрахових компаній, а також налагодження співпраці з МФО та донорськими програмами, є ключовим для збільшення ємності українського страхового ринку та залучення необхідного капіталу.

Узагальнюючи, страховий ринок України стоїть перед безпрецедентними викликами, але водночас має потенціал для трансформації та зростання. Успішна адаптація до довготривалих наслідків воєнного стану вимагатиме комплексного підходу, що включатиме інноваційну розробку продуктів, активну державну підтримку та регулювання, а також широку міжнародну співпрацю. Саме ці напрями забезпечать захист національної економіки, стимулюватимуть відновлення та закладуть фундамент для сталого розвитку страхової галузі України в майбутньому.

ВИСНОВКИ

Страховий ринок, як ключовий елемент фінансової системи, виконує низку важливих функцій: забезпечує перерозподіл ризиків, акумулює фінансові ресурси, здійснює інвестиційну діяльність і виконує соціальну функцію. Його структура включає взаємопов'язаних суб'єктів – страховиків, страхувальників, посередників і регуляторів, які діють у межах визначеного правового поля. Класифікація страхового ринку за видами страхування, територіальними та організаційно-правовими ознаками дозволяє краще зрозуміти його внутрішню динаміку та особливості функціонування.

В умовах кризових явищ, таких як макроекономічна нестабільність, інфляція, девальвація, пандемії чи війна, страховий ринок зазнає суттєвого тиску. Такі обставини знижують платоспроможність населення та бізнесу, змінюють структуру попиту на страхові послуги й ускладнюють виконання зобов'язань страховиками. Наприклад, інфляція на рівні 26% у 2022 році призвела до падіння попиту на страхові продукти на 15–20%, а військові дії в Україні спричинили зростання збитковості до 70–90% у зонах бойових дій. У відповідь на ці виклики, світовий досвід демонструє ефективні механізми адаптації: створення спеціалізованих фондів (наприклад, 100 млн.євро від ЄС для агровиробників України), впровадження параметричного страхування, цифровізація процесів, а також державна підтримка.

Правове регулювання в Україні також зазнало суттєвих змін у зв'язку з воєнним станом. Кількість страховиків скоротилася з понад 200 до приблизно 100 компаній, які продовжили роботу після 2022 року. Було запроваджено регуляторні послаблення: дозвіл на відстрочення виплат за полісами ОСЦПВ, зниження вимог до капіталу для страховиків у прифронтових регіонах, а також створено державні програми, як-от «ЄВідновлення» для часткової компенсації збитків бізнесу.

Ключові висновки свідчать про те, що страховий ринок є структурою з високим рівнем адаптивності, однак кризи, особливо війни, вимагають радикальних змін у його функціонуванні. Державна підтримка у вигляді субсидій або гарантій, а також впровадження сучасних технологій – цифрових платформ, блокчейн-рішень – стають критично важливими для збереження життєздатності ринку. Правова трансформація, що відбулася в Україні у 2022–2024 роках, дозволила уникнути колапсу галузі, однак ризики залишаються високими майже 40% страховиків були змушені скоротити свої портфелі послуг через війну.

Аналітичні дані підтверджують ці тенденції, саме а частка воєнних ризиків у загальних збитках страховиків у 2023 році склала 65%. Обсяг страхових премій у 2022 році скоротився на 30%, але вже у 2023 році зріс на 12% завдяки державним програмам підтримки. Особливо показовим є зростання аграрного страхування на 25% – результат ефективного застосування адресних механізмів субсидування в умовах кризи.

Таким чином, ефективність функціонування страхового ринку в умовах криз значною мірою залежить від здатності швидко адаптуватися до нових викликів та від взаємодії між державою і учасниками ринку. Подальший розвиток галузі в Україні залежатиме від інтеграції міжнародного досвіду, технологічної модернізації та стабілізації макроекономічного середовища.

Функціонування страхового ринку України в умовах воєнного стану супроводжується глибокими структурними змінами, зумовленими високими ризиками, нестабільністю та необхідністю адаптації до нових реалій. Страховий ринок, як ключовий елемент фінансової системи, виконує низку важливих функцій: забезпечує перерозподіл ризиків, акумулює фінансові ресурси, здійснює інвестиційну діяльність і виконує соціальну функцію. Його структура включає взаємопов'язаних суб'єктів – страховиків, страхувальників, посередників і регуляторів, які діють у межах визначеного правового поля. Класифікація страхового ринку за видами страхування, територіальними та організаційно-правовими ознаками дозволяє краще зрозуміти його внутрішню динаміку та особливості функціонування.

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз особливостей функціонування страхового ринку України в умовах воєнного стану. Дослідження динаміки основних показників свідчить про суттєві трансформації, зумовлені як прямими наслідками бойових дій, так і непрямим впливом економічної нестабільності, зміни структури ВВП, внутрішньої та зовнішньої міграції. У 2022 році обсяг страхових премій скоротився на 30%, однак у 2023 році зріс на 12% завдяки державним програмам підтримки, зокрема субсидіям для аграрного сектору. Аграрне страхування зросло на 25%, тоді як ОСЦПВ зазнало падіння на 40%. Загальний обсяг страхових виплат у 2023 році досяг 23 млрд.грн, з яких 65% припадало на воєнні збитки. Рівень платоспроможності страховиків знизився до 70%, що змусило 15% компаній залишити ринок.

Воєнні події суттєво змінили продуктову лінійку страховиків, з'явилися нові поліси, зокрема воєнне страхування майна, частка якого зросла з 5% до 35%. Для аграріїв активно впроваджується параметричне страхування, де виплати здійснюються автоматично за супутниковими даними. Водночас 90% договорів майнового страхування містять виключення щодо бойових дій. Тарифи зросли: для бізнесу в прифронтових зонах – на 40–60%, для житла – на 25%.

Врегулювання страхових випадків ускладнилося через труднощі з документуванням, зруйновану інфраструктуру та обмежений доступ до зони бойових дій. У 2023 році 50% претензій розглядалися з затримкою 3–6 місяців, а 35% справ передано до судів через суперечки щодо причин збитків. Через недоступність 30% територій для оцінювачів активно використовуються супутникові дані, що дозволило скоротити терміни оцінки на 20%. Завдяки державним програмам 60% виплат за аграрні збитки були здійснені вчасно, а часткові аванси стали стандартною практикою у зонах з обмеженим доступом.

Таким чином, воєнний стан виявив як слабкі, так і адаптаційні можливості українського страхового ринку. Державна підтримка у вигляді програм типу «Відновлення» забезпечила 4 млрд.грн. виплат бізнесу, а міжнародне перестраховання (наприклад, через Lloyd's) покрито 20% ризиків. Технології також відіграли важливу роль, дрони та AI-алгоритми зменшили витрати на

оцінку збитків на 15%, а цифрові платформи, зокрема «Дія», забезпечили 30% онлайн-претензій.

Попри значні виклики, низка компаній зберегла платоспроможність, однак загалом рівень фінансової стійкості галузі залишається вразливим через високі воєнні ризики та обмежений доступ до капіталу. Війна стала каталізатором глибокої трансформації страхового ринку України. Незважаючи на втрати, зокрема скорочення кількості гравців на 25%, галузь демонструє стійкість завдяки інноваціям, державній підтримці та міжнародній кооперації. Подальший розвиток ринку залежатиме від запровадження стандартів воєнного страхування, технологічної модернізації та відновлення економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про страхування» (в редакції зі змінами станом на 2024 рік). ВРУ: zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр.
2. Страхування: підручник / кер. авт. кол. С.С. Осадець. Вид. 3-ге, перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2012. 599 с.
3. Страхування: підручник. В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Р. В. Пікус та ін.; ред. В. Д. Базилевич. Київ: Знання, 2008. 1019 с.
4. Самуельсон П., Нордгауз В. Макроекономіка. Київ: Основи, 1995. 462 с.
5. Приказюк Н.В. Страхова система України: теорія, методологія, практика: монографія. Н. В. Приказюк. К.: Логос, 2017. 611 с.
6. Журавка О.С., Бухтіарова А.Г., Пахненко О.М. Страхування: навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет, 2020. 350 с.
7. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Рейтингового агентства Фориншуер. URL: <https://forinsurer.com/ratings>.
9. Національний банк України. Офіційна статистика страхового ринку. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>.
10. Розпорядження НКЦПФР №1773 від 11.10.2022 року «Про особливості діяльності страховиків у період дії воєнного стану». <https://ips.ligazakon.net/document/view/RE38234?an=1>.
11. Міністерство фінансів України. Огляд фінансового сектору. <https://mof.gov.ua/uk/finansovii-sektor>.
12. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Financial_sector_strategy_2025.pdf.
13. Національна асоціація страховиків України (NASU). Аналітичні матеріали. <https://nfp.gov.ua/>.

14. Deloitte Ukraine (2023). Огляд страхового ринку України в умовах війни. <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/financial-services/articles/insurance-market-review-2023.html>.
15. USAID Financial Sector Reform Activity (2023). Report on Insurance Market Adaptation in Wartime. <https://fsr.org.ua/publications>.
16. Козьменко О.В., Блінов І.А. Фінансові аспекти адаптації страхового ринку до кризових умов. // Вісник ХНЕУ. – 2022. – №1. – С. 45–52.
17. Губар І. В., Мельниченко С. О. Страхування в умовах воєнного стану: ризику, адаптація, перспективи. // Фінанси України. – 2023. – №4. – С. 78–86.
18. Івасів Б. Сучасні виклики та перспективи розвитку страхового ринку України. // Економіка і прогнозування. – 2023. – №2. – С. 112–124. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika>.
19. Swiss Re Institute. Global Insurance Outlook 2023. <https://www.swissre.com/institute/research/sigma-research.html>.
20. OECD (2022). Insurance Markets in Times of War and Crisis: Lessons from International Practice. <https://www.oecd.org/daf/fin/insurance>.
21. Програма розвитку страхового ринку України на період воєнного стану та післявоєнного відновлення / Міністерство фінансів України. – Київ, 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua>.
22. Mazur I., Kozmenko O., & Sieriebriak K. (2023). Insurance Market of Ukraine Under the Conditions of War: Challenges and Prospects. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(49), 92–100. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.4060>.
23. IMF. Financial Sector Assessment: Ukraine – Technical Note on Insurance Sector Regulation and Supervision. – Washington, 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org>.
24. Deloitte Ukraine. Insurance Market Overview in Wartime: Challenges and Trends. – 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/financial-services/articles/insurance-in-wartime.html>.

25. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Аналітичні матеріали щодо страхового сектору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/analytics/>.
26. Світовий банк. Ukraine Economic Update – Spring 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/economic-update-spring-2024>.
27. Лутай Л.О. Страховий ринок України в умовах воєнного стану: трансформації та виклики // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2023. – № 83. – С. 145–153.
28. Гнатенко Г.І., Петренко І.В. Адаптація страхового ринку України до воєнних ризиків // Економіка і держава. – 2023. – № 7. – С. 54–58.
29. OECD. Insurance and Retirement Savings in Ukraine: Policy Options during War and Recovery. – Paris, 2023. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/finance/insurance/insurance-in-ukraine.htm>.
30. Лисенко Д.Ю. Вплив війни на діяльність страхових компаній в Україні // Фінанси, облік і аудит. – 2023. – № 4(50). – С. 87–93.
31. Deloitte Ukraine. Insurance Market Overview in Wartime: Challenges and Trends. – 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/financial-services/articles/insurance-in-wartime.html>.
32. Внукова Н.М. «Сучасний стан та тенденції розвитку страхування в умовах воєнного стану» // Матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу «Страховий ринок України: виклики в період дії воєнного стану та перспективи подальшого розвитку». 2022. С. 9–10.
33. Гаманкова О. «Страховий ринок України в умовах війни» // Економіка та суспільство. 2023. Вип. 5(05). С. 44–51.
34. Козьменко О. «Тendenції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану» // Економіка та суспільство. 2023. Вип. 5(05). С. 44–51.

35. Осадець С. «Страховий ринок України: виклики в період дії воєнного стану та перспективи подальшого розвитку» // Матеріали міжнародного науково-практичного круглого столу. 2022. С. 9–10.
36. Терещенко Т. «Страховий ринок України в умовах війни» // Економіка та суспільство. 2023. Вип. 5(05). С. 44–51.
37. Антонів Р. Страхування під час війни. Що змінюється у страхуванні з введенням воєнного стану. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/>
38. Гладкіна А.І. Страховий ринок України в умовах воєнного стану. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді» 28 жовтня 2022 року; наук. кер. Нагаєва Г. О. Харків: ДБТУ, 2022. С. 102–103.
39. Давиденко Д. О., Шорох В. Д. Діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану. Наукові дослідження молоді з проблем європейської інтеграції: зб. тез доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф. мол. учен. та студ. (6 квітня 2023 року, м. Харків, Україна). Харків, 2023. С. 101–103.
40. Кучерівська С.С., Калугарь А.В. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. Економіка та суспільство. 2022. Випуск 46.
41. Марина А.С., Пеценко М.В. Страховий ринок України в умовах війни. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. Вип. 5(05). С. 44–51.
42. Марценюк О.В., Руда О.Л. Діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану та їх роль у післявоєнному відновленні України. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2024. № 1. С. 8–21.
43. Павлова Ю.С. Страхування в умовах воєнного стану. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/22960/>.
44. Чуницька І.І, Богріновцева Л.М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану. Інфраструктура ринку. 2023. Випуск 71. С. 251–258.

45. European Business Association URL: <https://eba.com.ua/shho-zminuyetsya-u-strahuvanni-v-uovah-voyennogo-stanu/>.
46. Luts Consulting Система управління ризиками в страхуванні URL: <https://www.lc-actuary.com.ua/uslugi/riskovoe-strahovanie-2/sistema-upravleniya-riskami>.
47. Wikipedia URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Диверсифікація_ризиків_за_допомогою_перестраховування
48. Діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану та їх роль у післявоєнному відновленні України. URL: <http://efm.vsau.org/storage/articles/April2024/SuYSA64BWp2z6DpKiRf1.pdf>.
49. Finance ua. URL: https://finance.ua/ua/insurance/strahovi-vuplaty#headline_11.
50. Асоціація страховий бізнес. URL: <https://insurancebiz.org/discuss/analysis/detail.php?ID=10331>.
51. Кузьменко О. В., Савчук Н. В. Страховий ринок: навчальний посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2020. – 288 с.
52. Базилевич В. Д., Балан О. Г. Основи страхування. – К.: Знання, 2021. – 310 с.
53. Панчук О. П. Страхування: теорія, практика, регулювання. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2022. – 256 с.
54. Шевчук В. О. Вплив воєнного стану на страхову галузь України // Вісник економіки. – 2023. – № 2(98). – С. 67–73.
55. Гудзь С. В. Проблеми адаптації страхового ринку до умов військової агресії // Економіка і держава. – 2023. – № 11. – С. 34–38.
56. Бровко С. В. Страхування в умовах воєнного стану: виклики та перспективи розвитку // Фінанси України. – 2024. – № 4. – С. 21–27.
57. Огляд страхового ринку України за 2022–2023 рр. / НБУ. – <https://bank.gov.ua/ua/markets/insurance>
58. OECD Insurance Market Trends (Ukraine section) – www.oecd.org/finance/insurance/

59. World Bank Group. Enhancing Insurance Resilience in Fragile and Conflict-Affected Situations. – 2022. www.worldbank.org
60. Geneva Association Reports: Insurance and War Risks – Insights for Ukraine. – 2023. www.genevaassociation.org.
61. Луцишин О.О. Фінансовий ринок. Опорний конспект лекцій. Тернопіль: ТНЕУ. 2018. 173 с.
62. Временко Л. В., Деркач К. І. Сучасні тенденції розвитку конкуренції та монополізації на вітчизняному страховому ринку. Бізнес-Інформ. 2019. № 3. с. 358–364.
63. Клименко О. В. Методологія оцінювання стану і концентрації ринку страхування при його державному регулюванні. Вісник НАДУ. Серія "Державне управління". 2020. № 3. с. 36–42.
64. Офіційний веб-сайт Європейської організації страхування та пенсійного забезпечення (EIOPA). URL: <https://eiopa.europa.eu>.
65. Журавка О. С., Пахненко О. М., Сухомлин А. А. Дослідження концентрації та конкуренції на страховому ринку України. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2019. № 1. с. 26–35.
66. Плиса В. Й. Страхування: Підручник, 2-ге вид, виправлене й доповнене. Київ: Каравела. 2019. – 512 с.
67. Дзямка М.А. Роль та місце страхових компаній на фінансовому ринку. Фінансовий ринок. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=3943>.